

61995A0213

HOTĂRÂREA TRIBUNALULUI (Camera a patra extinsă)
22 octombrie 1997*

**Stichting Certificatie Kraanverhuurbedrijf (SCK) și
Federatie van Nederlandse Kraanverhuurbedrijven (FNK)
împotriva
Comisiei Comunităților Europene**

„Concurență – Macarale mobile – Articolul 6 din Convenția europeană
pentru apărarea drepturilor omului – Respectarea unui termen rezonabil –
Sistem de certificare – Interdicție de închiriere – Tarife recomandate –
Tarife de compensare – Amenzi”

În cauzele conexe T-213/95 și T-18/96,

Stichting Certificatie Kraanverhuurbedrijf (SCK), fundație de naționalitate olandeză, cu
sediul în Culemborg (Țările de Jos),

Federatie van Nederlandse Kraanverhuurbedrijven (FNK), asociație de naționalitate
olandeză, cu sediul la Culemborg,

reprezentate de Martijn van Empel, avocat în Baroul din Amsterdam și Thomas Janssens,
avocat în Baroul din Bruxelles, cu domiciliul ales în Luxemburg, la biroul lui Marc Loesch,
11, rue Goethe,

reclamante,

împotriva

Comisiei Comunităților Europene, reprezentată de către domnul Wouter Wils, membru al
Serviciului Juridic, în calitate de agent, cu domiciliul ales în Luxemburg, la domnul Carlos
Gómez de la Cruz, membru al Serviciului Juridic, Centre Wagner, Kirchberg,

pârâtă,

susținută în cauza T-18/96 de

Van Marwijk Kraanverhuur BV, societate de naționalitate olandeză, cu sediul la Zoetermeer
(Țările de Jos),

Kraanbedrijf Nijdam BV, societate de naționalitate olandeză, cu sediul la Groningen (Țările de Jos),

Kranen, Transport & Montage's Gilde NV, societate de naționalitate olandeză, cu sediul în Geldermalsen (Țările de Jos),

Wassink Transport Arnhem BV, societate de naționalitate olandeză, cu sediul la Arnhem (Țările de Jos),

Koedam Kraanverhuur BV, societate de naționalitate olandeză, cu sediul la Vianen (Țările de Jos),

Firma Hurdeman Kraanwagenverhuurbedrijf, societate de naționalitate olandeză, cu sediul în Hoevelaken (Țările de Jos),

Datek NV, societate de naționalitate belgiană, cu sediul în Genk (Belgia),

Thom Hendrickx, domiciliat în Turnhout (Belgia),

reprezentate de domnii August Braakman, avocat în Rotterdam și Willem Sluiter, avocat în Haga, cu domiciliul ales în Luxemburg, la biroul lui Michel Molitor, 14 A, rue des Bains,

interveniente,

având ca obiect, în cauza T-213/95, o cerere de obligare a Comisiei în temeiul articolelor 178 și 215 din Tratatul CE la repararea prejudiciului cauzat reclamantelor din cauza unui comportament ilegal și, în cauza T-18/96, o cerere de anulare a Deciziei 95/551/CE a Comisiei din 29 noiembrie 1995 privind o procedură de aplicare a articolului 85 din Tratatul CE (IV/34.179, 34.202, 34.216 — Stichting Certificatie Kraanverhuurbedrijf și Federatie van Nederlandse Kraanverhuurbedrijven, JO L 312, p. 79),

TRIBUNALUL DE PRIMĂ INSTANȚĂ AL COMUNITĂȚILOR EUROPENE (Camera a patra extinsă),

compus din domnul K. Lenaerts, președinte, doamna P. Lindh, domnii J. Azizi, J. D. Cooke și M. Jaeger, judecători,

grefier: domnul J. Palacio González, administrator,

având în vedere procedura scrisă și în urma procedurii orale din 4 iunie 1997,

pronunță prezenta

Hotărâre

Fapte aflate la originea acțiunilor și procedura

1 Prezentele cauze vizează sectorul închirierii de macarale mobile în Țările de Jos. Macaralele mobile sunt macarale care pot fi mutate liber pe șantier. Prin această caracteristică, ele se deosebesc de macaralele-turn care sunt montate pe șine fixe și care nu se pot mișca decât în față și în spate. Macaralele mobile sunt utilizate în principal în construcții, în industria petrochimică și în sectorul transporturilor.

2 Din motive tehnice, raza de acțiune a unei macarale mobile este limitată la 50 de km. Sectorul închirierilor de macarale mobile se caracterizează, în plus, prin încheierea de contracte într-un termen foarte scurt înaintea execuției lucrării („overnight contracting”). Atunci când o întreprindere de închiriere de macarale este solicitată pentru efectuarea unei lucrări într-un termen foarte scurt, aceasta decide, având în vedere situarea șantierului și disponibilitatea macaralelor sale, fie să utilizeze una din acestea, fie să închirieze una de la o altă întreprindere situată în apropierea șantierului.

3 Fundația Keuring Bouw Machines (denumită în continuare „Keboma”), creată în 1982 de Ministerul pentru Afaceri Sociale din Țările de Jos, verifică, înainte de prima dare în folosință în Țările de Jos, dacă macaralele sunt conforme cu cerințele legale de securitate, enunțate în Arbeidsomstandighedenwet (Arbowet, Legea privind condițiile de muncă), în Veiligheidsbesluit voor fabrieken of werkplaatsen (Decret privind securitatea în uzine sau ateliere), în Veiligheidsbesluit restgroepen (Decret privind securitatea la locurile de muncă care nu intră în sfera de aplicare a celorlalte decrete) și în diferite reglementări ministeriale și în diverse publicații ale inspectoratului de muncă. Keboma este singurul organism oficial agreat responsabil de inspecția și de testarea macaralelor mobile. Această obligație de inspecție înainte de prima dare în folosință nu se mai aplică, conform Directivei 89/392/CEE a Consiliului din 14 iunie 1989 privind apropierea legislațiilor statelor membre referitoare la mașini (JO L 183, p. 9, denumită în continuare „Directiva 89/392”), de la 1 ianuarie 1993 macaralelor care poartă marca CE și care sunt însoțite de o declarație CE de conformitate în sensul directivei menționate. Macaralele trebuie supuse unor controale efectuate de Keboma la trei ani după prima dare în folosință și, după această a doua examinare, la fiecare doi ani.

4 Federatie van Nederlandse Kraanverhuurbedrijven (denumită în continuare „FNK”) este organizația sectorială, constituită la 13 martie 1971, în cadrul căreia s-au reunit întreprinderi olandeze de închiriere de macarale. Scopul statutar al FNK este de a apăra interesele întreprinderilor de închiriere de macarale, în special ale membrilor FNK și de a promova contactele și colaborarea între membri în sensul cel mai larg. Membrele FNK dispun de 1 552 macarale din cele aproximativ 3000 de macarale destinate închirierii în Țările de Jos. Articolul 3 din regulamentul de ordine interioară al FNK conținea, între 15 decembrie 1979 și 28 aprilie

1992, o clauză care îi obliga pe membrii săi să apeleze cu prioritate la alți membri pentru a închiria sau a da spre închiriere macarale (denumită în continuare „clauză de prioritate”) și să practice tarife „acceptabile”. FNK a stabilit și a publicat tarife recomandate și estimări de costuri pentru închirierea de macarale de către responsabilii de lucrări. Mai mult, au fost stabilite tarife de compensare care se aplică operațiunilor de închiriere internă între membrii FNK cu ocazia concertărilor periodice între întreprinderile de închiriere de macarale.

5 Stichting Certificatie Kraanverhuurbedrijf (denumită în continuare „SCK”) este o fundație înființată în 1985 de reprezentanții întreprinderilor de închiriere de macarale și de responsabilii de lucrări al cărei obiect statutar este de a promova și de a menține calitatea întreprinderilor de închiriere de macarale. În acest scop, SCK a instituit un sistem de certificare prin care aceasta eliberează certificate întreprinderilor care reunesc o serie de cerințe cu privire la gestiunea unei întreprinderi de închiriere de macarale și la utilizarea și întreținerea macaralelor. Acest sistem de certificare ar permite șefilor de lucrări să se bazeze pe faptul că întreprinderea respectivă răspunde cerințelor în cauză fără a fi obligați să le verifice personal. La articolul 7 a doua liniuță din regulamentul privind certificarea întreprinderilor de închiriere de macarale ale SCK este prevăzută o interdicție pentru întreprinderile certificate să închirieze macarale întreprinderilor care nu sunt certificate de SCK (în continuare „interdicție de închiriere”). Cu efect de la 20 ianuarie 1989, SCK a fost acreditată de Raad voor de Certificatie (Consiliul de Certificare), instanța olandeză de acreditare a organismelor de certificare, care a constatat că SCK îndeplinea condițiile definite pe baza normelor europene EN 45011 care definesc criteriile pe care organismele de certificare trebuie să le îndeplinească. În temeiul articolului 2 punctul 5, din criteriile de recunoaștere ale Consiliului de Certificare, autoritatea care acordă certificate, este obligată să asigure că, în caz de subcontractare, condițiile de certificare sunt, de asemenea, îndeplinite. Pentru a îndeplini această obligație, autoritatea dispune de următoarele posibilități: fie să controleze el însuși subcontractanții (articolul 2 punctul 5 litera A1), fie să verifice controalele pe care întreprinderea acreditată le efectuează asupra subcontractantului (articolul 2 punctul 5 literele A2 și A3).

6 La 13 ianuarie 1992, M W C M Van Marwijk (denumit în continuare „Van Marwijk”) și alte zece întreprinderi au introdus o plângere, precum și o cerere de măsuri provizorii la Comisie. Petenții ar considera că reclamantele încălcau normele de concurență din Tratatul CE prin excluderea întreprinderilor neautorizate de SCK de la închirierea de macarale mobile și prin impunerea de prețuri pentru darea în chirie a macaralelor.

7 Statutele SCK și regulamentul său referitor la certificarea întreprinderilor de închiriere de macarale au fost notificate Comisiei la 15 ianuarie 1992. Statutele și regulamentele de ordine interioară ale FNK au fost notificate la 6 februarie 1992. În cele două cazuri, era vorba despre obținerea unei atestări negative și, în subsidiar, a unei exceptări în temeiul articolului 85 alineatul (3) din tratat.

8 În urma unei acțiuni intentate de petenți în fața instanțelor olandeze, președintele Arrondissementsrechtbank te Utrecht i-a impus FNK, prin ordonanța președințială din 11 februarie 1992, să abandoneze clauza de prioritate, precum și sistemul de tarife recomandate (aplicabile operațiunilor de închiriere de macarale în relațiile cu șefii de lucrări) și de tarife de compensare (aplicabile operațiunilor de închiriere efectuate între întreprinderile

de închiriere de macarale). Îi impunea SCK să nu mai aplice interdicția de închiriere. Această ordonanță a fost anulată la 9 iulie 1992, printr-o altă ordonanță președințială, de către Gerechtshof te Amsterdam, care a considerat, în special, că nu se putea afirma cu certitudine că dispozițiile respective nu aveau nicio șansă de a fi exceptate de către Comisie. SCK a reintrodus interdicția de închiriere la data pronunțării hotărârii de către Gerechtshof te Amsterdam. În schimb, FNK a renunțat să se implice în viitor în elaborarea tarifelor recomandate sau a tarifelor de compensare.

9 La 16 decembrie 1992, Comisia a emis o comunicare a obiecțiilor împotriva reclamantelor. În acest document, ea a informat reclamantele cu privire la intenția sa de a ridica, în conformitate cu articolul 15 alineatul (6) din Regulamentul nr. 17 al Consiliului din 6 februarie 1962, primul regulament de aplicare a articolelor 85 și 86 din tratat (JO 1962, 13, p. 204, denumit în continuare „Regulamentul nr. 17”), imunitatea la amenzi prevăzută la articolul 15 alineatul (5) din același regulament.

10 La 3 februarie 1993, reclamantele i-au adresat Comisiei răspunsul lor la comunicarea obiecțiilor. În acest răspuns, ele au solicitat, în special, organizarea unei audieri.

11 Prin scrisoarea din 4 iunie 1993, Comisia i-a informat că procedura în temeiul articolului 15 alineatul (6) din Regulamentul nr. 17 nu ar putea fi încheiată decât prin retragerea interdicției de închiriere.

12 Petenții s-au adresat din nou președintelui Arrondissements-rechtbank te Utrecht care a decis, prin ordonanța președințială din 6 iulie 1993, că interdicția de închiriere nu mai putea fi aplicată, dat fiind că între timp Comisia își făcuse cunoscut punctul de vedere cu privire la dispozițiile în cauză și că părea că această interdicție nu avea nicio șansă să fie exceptată de către Comisie.

13 Prin scrisoarea din 29 septembrie 1993, Comisia a informat reclamantele că va organiza audierea cerută de ele înainte de a adopta o decizie definitivă în temeiul articolului 85 din tratat, însă că organizarea unei astfel de audieri un era cerută în cadrul unei decizii bazate pe articolul 15 alineatul (6) din Regulamentul nr. 17.

14 Ordonanța Arrondissementsrechtbank te Utrecht din 6 iulie 1993 a fost confirmată de Gerechtshof te Amsterdam prin hotărârea pronunțată la 28 octombrie 1993. Această ultimă hotărâre se întemeia în special pe o scrisoare nedatată a domnului Giuffrida, din cadrul Direcției Generale Concurență (DG IV) a Comisiei, adresată petentelor cu o copie conformă către consilierul reclamantelor. Acestea afirmă că au primit comunicarea scrisorii din 22 septembrie 1993. Autorul acestei scrisori se exprima după cum urmează: „Pot să confirm că un proiect de decizie bazată pe articolul 15 alineatul (6) din Regulamentul nr. 17 trebuie supus spre adoptare Comisiei în cadrul unei proceduri scrise la sfârșitul acestei săptămâni, de îndată ce toate versiunile lingvistice necesare vor fi disponibile. S-a obținut deja aprobarea din partea serviciilor în cauză [...] Serviciul meu prevede că ar trebui să fie posibil să se efectueze notificarea oficială a deciziei [reclamantelor] în prima jumătate a lunii octombrie 1993.”

15 La 4 noiembrie 1993, SCK a transmis o comunicare prin care informa că interdicția de închiriere ar fi suspendată până când Comisia va adopta o decizie definitivă.

16 La 13 aprilie 1994, Comisia a adoptat o decizie în temeiul articolului 15 alineatul (6) din Regulamentul nr. 17.

17 Prin scrisoarea din 3 iunie 1994, reclamantele i-au cerut Comisiei să adopte decizia sa finală până la 3 august 1994 cel târziu.

18 Prin scrisoarea din 27 iunie 1994, domnul Ehlermann, la acea dată director general al DG IV, a informat reclamantele că „data de 3 august 1994, stabilită pentru adoptarea deciziei finale, era complet nerealistă”, însă că „adoptarea deciziei finale era o prioritate”.

19 În răspunsul la o scrisoare a reclamantelor din 3 august 1994, Comisia a susținut că, prin scrisoarea din 9 august 1994, comunicarea obiecțiilor din decembrie 1992 viza exclusiv deschiderea unei proceduri prealabile adoptării unei decizii întemeiate pe articolul 15 alineatul (6) din Regulamentul nr. 17. Ea anunța că decizia definitivă ar fi precedată de adoptarea unei noi comunicări a obiecțiilor în urma căreia reclamantele ar avea posibilitatea de a fi audiate.

20 La 21 octombrie 1994, o nouă comunicare a obiecțiilor a fost emisă împotriva reclamantelor, privind o procedură întemeiată pe articolul 85 din tratat.

21 La 21 decembrie 1994, reclamantele i-au adresat Comisiei răspunsul lor la această comunicare. În acest răspuns, acestea îi cereau din nou Comisiei să acționeze fără întârziere și renunțau la organizarea unei audieri.

22 La 27 noiembrie 1995, ele au introdus o acțiune în despăgubiri în fața Tribunalului (cauza T-213/95). De asemenea, au introdus, printr-un memoriu separat, o cerere de măsuri provizorii (cauza T-213/95 R). Reclamantele au renunțat la aceasta din urmă și, prin ordonanța din 24 ianuarie 1996, președintele a radiat cauza T-213/95 R. Cheltuielile de judecată au fost rezervate.

23 La 29 noiembrie 1995, Comisia a adoptat Decizia 95/551/CE privind o procedură de aplicare a articolului 85 din Tratatul CE (IV/34.179, 34.202, 34.216 — Stichting Certificatie Kraanverhuurbedrijf și Federatie van Nederlandse Kraanverhuurbedrijven) (JO L 312, p. 79, denumită în continuare „decizia contestată”). În această decizie aceasta a constatat că FNK a încălcat articolul 85 alineatul (1) din tratat, între 15 decembrie 1979 și 28 aprilie 1992, prin utilizarea unui sistem de tarife recomandate și de compensare care a permis membrilor săi să își prevadă politica respectivă de prețuri (articolul 1). De asemenea, aceasta constată că SCK a încălcat articolul 85 alineatul (1) din tratat, între 1 ianuarie 1991 și 4 noiembrie 1993 (cu

excepția perioadei cuprinse între 17 februarie și 9 iulie 1992), prin faptul că a interzis afiliaților săi să ia în chirie macarale de la întreprinderile neafiliate la SCK (articolul 3). Mai mult, ea le impune reclamantelor să pună de îndată capăt acestor încălcări (articolele 2 și 4) și impune FNK o amendă de 11 500 000 ECU și SCK o amendă de 300 000 ECU (articolul 5).

24 Prin scrisoarea din 11 ianuarie 1996, reclamantele au cerut să aibă acces la dosar în vederea introducerii unei acțiuni împotriva acestei decizii, ceea ce Comisia a refuzat prin scrisoarea din 15 ianuarie 1996.

25 Prin cererea depusă la grefa Tribunalului, la 6 februarie 1996, ele au introdus o acțiune în anulare a deciziei atacate (cauza T-18/96). De asemenea, au introdus, printr-un memoriu separat, o cerere de măsuri provizorii (cauza T-18/96 R).

26 Pentru perioada de până la pronunțarea hotărârii Tribunalului în cauza T-18/96, reclamantele au ajuns la un acord cu Comisia la 25 martie 1996 în ceea ce privește adaptarea clauzei de interdicție de închiriere. În versiunea adaptată articolului 7 a doua liniuță din regulamentul privind certificarea întreprinderilor de închiriere de macarale, întreprinderile certificate de SCK un pot utiliza „decât macarale care dispun de o placă de certificare valabilă, în baza unei autorizații prealabile acordate fie de fundație, fie de un alt organism de certificare - olandez sau străin - abilitat să certifice întreprinderi de închiriere de macarale și care aplică în mod evident criteriile echivalente, în afara cazului în care se poate stabili pe baza documentelor scrise (inclusiv cele trimise prin fax) că șeful lucrărilor nu a acordat importanță, atunci când a încredințat comanda, faptului că întreprinderea de închiriere de macarale (terță) la care a apelat în speță este sau nu certificată” (scrisoarea Comisiei din 25 martie 1996 către reclamante).

27 Președintele Tribunalului a respins cererea de ordonanță președințială din cauza T-18/96 R prin Ordonanța din 4 iunie 1996 (Rec. p. II-407). Decizia privind cheltuielile legate de procedura ordonanței președințiale a fost rezervată. Recursul împotriva ordonanței Tribunalului a fost respins prin Ordonanța președintelui Curții din 14 octombrie 1996 (Rec. p. I-4971).

28 Prin scrisoarea din 9 iulie 1996, adresată președintelui Tribunalului în cadrul cauzei T-18/96, reclamantele au invitat Tribunalul să impună, în temeiul articolului 65 litera (b) din Regulamentul de procedură și, în subsidiar, în temeiul articolului 64 alineatul (3) litera (d) din același regulament, prezentarea dosarului Comisiei în cauzele SCK și FNK, cu numerele IV/34.179, 34.202 și 34.216, inclusiv a documentelor interne ale Comisiei cu privire la schimburile de puncte de vedere pe care Direcția Generală Industrie (DG III) și DG IV le-au avut cu privire la aceste cauze, precum și alte eventuale dosare care ar sta la baza deciziei contestate.

29 Prin Ordonanța din 4 octombrie 1996, președintele Camerei a patra extinse a admis ca Van Marwijk și alte șapte întreprinderi de închiriere de macarale mobile să intervină în susținerea concluziilor Comisiei în cauza T-18/96.

30 Prin Ordonanța din 12 martie 1997, el a decis, în conformitate cu articolul 50 din Regulamentul de procedură, să conexeze cele două cauze în scopul procedurii orale.

31 Pe baza raportului judecătorului raportor, Tribunalul (Camera a patra extinsă) a hotărât să deschidă procedura orală fără măsuri prealabile de cercetare judecătorească. Cu toate acestea, el a invitat părțile principale să prezinte câteva documente înainte de ședință.

32 În ședința din 4 iunie 1997 au fost ascultate susținerile orale ale părților și răspunsurile acestora la întrebările Tribunalului.

33 În urma ascultării părților în această privință în ședință, Tribunalul (Camera a patra extinsă) consideră că trebuie să conexeze cele două cauze și în vederea pronunțării hotărârii.

Pretențiile părților

34 În cauza T-213/95, reclamantele solicită Tribunalului:

— să declare Comunitatea responsabilă de prejudiciul pe care acestea îl suferă și pe care îl vor suferi în continuare din cauza comportamentului ilegal al Comisiei;

— să oblige Comunitatea la repararea acestui prejudiciu, să îi impună să stabilească împreună cu reclamantele amploarea acestuia și, în lipsa unui acord amiabil cu privire la acest punct, să stabilească el însuși suma prejudiciului, la nevoie după desemnarea unui expert însărcinat să stabilească cifra exactă a acestuia;

— să oblige Comunitatea la plata cheltuielilor de judecată.

35 Comisia solicită Tribunalului:

— respingerea acțiunii;

— să oblige reclamantele în mod solidar la plata cheltuielilor de judecată, inclusiv a celor legate de procedura ordonanței președințiale.

36 În cauza T-18/96, reclamantele solicită Tribunalului:

— în principal să constate că decizia contestată este inexistentă, prin faptul că în dispozitivul acesteia Comisia decide că articolul 85 alineatul (1) este aplicabil și impune în această privință o amendă reclamantelor, însă nu se pronunță cu privire la cererea de aplicare a articolului 85 alineatul (3) din tratat formulată de reclamante;

— în subsidiar, să declare decizia lovită de nulitate absolută;

— și ca o altă alternativă, să anuleze decizia pentru încălcarea articolului 85 din tratat, a articolului 6 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale din 4 noiembrie 1950 (denumită în continuare „CEDO”), a principiilor generale ale dreptului și a obligației de motivare (articolul 190 din tratat);

— ca ultimă alternativă, să anuleze parțial decizia contestată astfel încât reclamanților să nu le fie impusă nicio amendă;

— să oblige Comisia la plata cheltuielilor de judecată;

— să oblige intervenientele la plata cheltuielilor legate de intervenție.

37 Comisia solicită Tribunalului:

— respingerea acțiunii;

— să oblige reclamantele la plata cheltuielilor de judecată.

38 Intervenientele solicită Tribunalului:

— să accepte concluziile Comisiei;

— să oblige reclamantele la plata cheltuielilor de judecată, inclusiv a celor ale intervenientelor.

Cu privire la acțiunea în despăgubiri (cauza T-213/95)

39 Conform unei jurisprudențe constante, angajarea răspunderii Comunității în cadrul articolului 215 al doilea paragraf din tratat este subordonată reunirii unui set de condiții în ceea ce privește ilegalitatea comportamentului reproșat instituției comunitare în cauză, realitatea prejudiciului și existența unei legături de cauzalitate între comportamentul instituției și prejudiciul invocat (a se vedea, de exemplu, Hotărârea Curții din 15 septembrie 1994, KYDEP/Consiliul și Comisia, cauza C-146/91, Rec. p. I-4199, punctul 19 și Hotărârea Tribunalului din 13 decembrie 1995, Exporteurs in Levende Varkens și alții/Comisia, cauzele conexate T-481/93 și T-484/93, Rec. p. II-2941, punctul 80).

1. Cu privire la comportamentul presupus ilegal al Comisiei

40 Reclamantele invocă patru motive pentru a stabili existența unui comportament ilegal al Comisiei în cadrul procedurii pe care ea a inițiat-o în urma depunerii plângerii la 13 ianuarie 1992 și a notificărilor efectuate de reclamante în datele de 15 ianuarie și 6 februarie 1992. Aceste motive sunt întemeiate pe o încălcare a articolului 6 din CEDO, pe o încălcare a principiului securității juridice, pe o încălcare a principiului protecției încrederii legitime și, respectiv, pe o încălcare a dreptului de a fi ascultat.

Primul motiv: încălcarea articolului 6 din CEDO

Expunere sumară a argumentelor părților

41 Reclamantele susțin că dispozițiile CEDO trebuie respectate de Comisie. În această privință ele fac trimitere la jurisprudență (Hotărârea Curții din 17 decembrie 1970, Internationale Handelsgesellschaft, cauza 11/70, Rec. p. 1125, Hotărârea din 21 septembrie 1989, Hoechst/Comisia, cauzele conexe 46/87 și 227/88, Rec. p. 2859 și Hotărârea din 18 octombrie 1989, Orkem/Comisia, cauza 374/87, Rec. p. 3283), la articolul F alineatul (2) din Tratatul privind Uniunea Europeană și la Declarația Comună a Adunării, Consiliului și Comisiei din 5 aprilie 1977 (JO C 103, p. 1).

42 Ele consideră că procedura administrativă în fața Comisiei în vederea aplicării articolului 85 din tratat este o procedură la care se aplică articolul 6 din CEDO. Din jurisprudența Curții și a Comisiei Europene a Drepturilor Omului ar reieși că această dispoziție se aplică procedurilor în materie de contencios administrativ (Stenuit/Franța, 1992, 14 EHRR 509 și Niemitz/Germania, 1993, 16 EHRR 97).

43 Comisia nu ar fi respectat condiția de „termen rezonabil” de la articolul 6 alineatul (1) din CEDO. Curtea Europeană a Drepturilor Omului ar fi hotărât că un termen de 17 luni depășea termenul rezonabil (Hotărârea din 9 decembrie 1994, Schouten și Meldrum/Țările de Jos, seria A, nr. 304). Întreaga procedură administrativă în fața Comisiei ar fi durat mai mult de 45 de luni. Prin urmare, comportamentul Comisiei ar constitui în mod evident o încălcare a articolului 6 alineatul (1) din CEDO.

44 Comisia ar fi făcut abuz de procedura întemeiată pe Regulamentul nr. 17 neelaborând prima comunicare a obiecțiilor decât în vederea adoptării unei decizii întemeiate pe articolul 15 alineatul (6) din acest regulament. Mai mult, ar fi imposibil să se înțeleagă de ce Comisia a avut nevoie de 22 de luni de la adoptarea primei comunicări a obiecțiilor pentru a emite a doua comunicare a obiecțiilor, ale cărei argumente de bază ar fi fost în întregime identice cu cele ale primei comunicări. Stabilirea celei de-a doua comunicări a obiecțiilor ar fi fost inutilă și ar fi constituit un demers al Comisiei în vederea prelungirii procedurii.

45 Reclamantele reamintesc că hotărârea dată de Gerechtshof te Amsterdam din 28 octombrie 1993 era prezentată ca o măsură temporară destinată să producă efecte până când Comisia își adoptă decizia. În aceste circumstanțe, Comisia ar fi trebuit să ajungă rapid la o

decizie finală. Reclamantele adaugă că spiritul în care Comisia a condus procedura era impregnat de convingerea că era suficient să influențeze instanța națională și să ia o decizie în baza articolului 15 alineatul (6) din Regulamentul nr. 17. Comisia nu ar fi acordat niciodată nici cea mai mică prioritate acestei cauze.

46 Reclamantele nu ar fi contribuit în niciun fel la întârzierile Comisiei. Ele ar fi făcut propuneri constructive pentru a ajunge la o soluție rapidă, propuneri care ar fi fost totuși respinse de Comisie. Ele reamintesc că au renunțat la o audiere după ce au primit a doua comunicare a obiecțiilor, pentru a accelera adoptarea deciziei definitive. Comisia nu ar putea să le reproșeze faptul că și-au pledat cauza pe lângă DG III, care este instanța Comisiei competentă în materie de politică de certificare. Intervenția DG III ar fi fost necesară chiar dacă reclamantele nu ar fi solicitat-o. De asemenea, reclamantele consideră că intervențiile pe lângă Comisie ale Reprezentanței Permanente a Țărilor de Jos pe lângă Uniunea Europeană și ale Consiliului de Certificare, care au avut loc în cursul unei perioade care nu a depășit două săptămâni (între 13 și 27 octombrie 1993), nu ar putea să le fie imputate.

47 Mai mult, complexitatea dosarului nu ar putea în niciun caz justifica depășirea termenului rezonabil (Hotărârea Schouten și Meldrum/Țările de Jos, menționată anterior). În ceea ce privește întârzierile cauzate de lipsa traducerilor în limbile finlandeză și suedeză ale proiectului de decizie, reclamantele susțin că întârzierile structurale nu pot fi invocate pentru a justifica o depășire a unui termen rezonabil (Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului din 6 mai 1981, Buchholz, seria A, nr. 42).

48 Comisia răspunde că, pentru a se pronunța dacă durata unei proceduri este sau nu este rezonabilă, trebuie să se țină seama de toate circumstanțele din speță. Nu numai comportamentul Comisiei ar avea importanță, ci și cel al reclamantelor, precum și complexitatea cauzei și toate celelalte circumstanțe specifice. Comisia admite că, în cursul perioadei cuprinse între lunile ianuarie și iulie 1992, nu a considerat cauza drept prioritară, având în vedere că era, de asemenea, pendinte în fața instanței olandeze și că încălcările încetaseră din momentul pronunțării Ordonanței din 11 februarie 1992 date de Arrondissementsrechtbank te Utrecht (a se vedea, în această privință, Hotărârea Tribunalului din 18 septembrie 1992, Automec/Comisia, cauza T-24/90, Rec. p. II-2223, punctele 77 și 85). Ea ar fi accelerat examinarea dosarului în urma pronunțării Hotărârii Gerechtshof te Amsterdam din 9 iulie 1992, care a permis SCK să restabilească interdicția de închiriere (a se vedea mai sus punctul 8).

49 Examinarea provizorie a dosarului ar fi arătat că erau reunite condițiile de aplicare a articolului 15 alineatul (6) din Regulamentul nr. 17. Într-un termen de cinci luni de la hotărârea pronunțată de Gerechtshof te Amsterdam, Comisia le-ar fi trimis reclamantelor o comunicare a obiecțiilor pentru aplicarea acestui articol (comunicarea obiecțiilor din 16 decembrie 1992, a se vedea mai sus punctul 9).

50 Comisia susține în continuare că, în momentul în care proiectul de decizie în temeiul articolului 15 alineatul (6) din Regulamentul nr. 17 era finalizat, DG III a solicitat DG IV ca o reuniune dedicată proiectului de decizie să aibă loc înaintea prezentării acestuia Colegiului

comisarilor. Intervenția DG III în procedură, care ar fi fost cauza principală a întârzierii înregistrate în analiza dosarului în cursul lunilor următoare, ar fi fost totuși consecința directă a demersurilor făcute de reclamante. Decizia în temeiul articolului 15 alineatul (6) din Regulamentul nr. 17 ar fi fost în final adoptată la 13 aprilie 1994.

51 Ulterior, la 21 octombrie 1994, Comisia ar fi notificat reclamantelor comunicarea obiecțiilor în vederea adoptării unei decizii finale. Aceasta, adoptată în baza articolului 3 și a articolului 15 alineatul (2) din Regulamentul nr. 17, ar fi avut un alt obiect și alte consecințe juridice decât o decizie adoptată în temeiul articolului 15 alineatul (6). La o lună după primirea răspunsului reclamantelor la a doua comunicare a obiecțiilor, DG IV ar fi stabilit deja un proiect de decizie. Cu toate acestea, în urma aderării Finlandei și a Suediei la Uniunea Europeană la 1 ianuarie 1995, ar fi existat grave probleme de întârziere în traducerea în limbile finlandeză și suedeză. În final, Comisia ar fi adoptat decizia în litigiu la 29 noiembrie 1995.

52 Potrivit Comisiei, nu i s-ar putea imputa, prin urmare, faptul că în prezenta cauză a încălcat principiul respectării unui termen rezonabil în cursul procedurii administrative.

Aprecierea Tribunalului

53 În conformitate cu jurisprudența constantă, drepturile fundamentale fac parte din principiile generale de drept a căror respectare este asigurată de instanța comunitară (a se vedea, în special, Avizul Curții 2/94 din 28 martie 1996, Rec., p. I-1759, punctul 33; Hotărârea Curții din 29 mai 1997, Kremzow, cauza C-299/95, Rec., p. I-2629, punctul 14). În acest scop, Curtea și Tribunalul se inspiră din tradițiile constituționale comune statelor membre, precum și din indicațiile furnizate de instrumentele internaționale privind protecția drepturilor omului la care statele membre au cooperat și la care au aderat. CEDO are, în această privință, o semnificație deosebită (Hotărârea Curții din 15 mai 1986, Johnston, cauza 222/84, Rec., p. 1651, punctul 18 și Hotărârea Kremzow, menționată anterior, punctul 14). Pe de altă parte, în conformitate cu articolul F alineatul (2) din Tratatul privind Uniunea Europeană, „Uniunea respectă drepturile fundamentale, așa cum sunt garantate de [Convenția Europeană a Drepturilor Omului] și așa cum rezultă acestea din tradițiile constituționale comune statelor membre, ca principii generale de drept comunitar”.

54 Reclamantele pretind că, în urma plângerii depuse de Van Marwijk și alții, la 13 ianuarie 1992 și a notificărilor efectuate de SCK la 15 ianuarie 1992 și de FNK la 6 februarie 1992 (a se vedea mai sus punctele 6 și 7), decizia contestată, din data de 29 noiembrie 1995, nu a fost adoptată într-un „termen rezonabil” în sensul articolului 6 alineatul (1) din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, conform căruia „orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, în mod public și într-un termen rezonabil a cauzei sale, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege [...]”.

55 Trebuie să se considere că, atunci când o parte sesizează Comisia cu o cerere de atestare negativă în temeiul articolului 2 din Regulamentul nr. 17 sau cu o notificare în vederea obținerii unei exceptări în temeiul articolului 4 alineatul (1) din același regulament, Comisia nu

poate amâna *sine die* să se pronunțe. Pentru a garanta securitatea juridică și o protecție jurisdicțională adecvată, ea este de fapt obligată să ia o decizie sau să adreseze o scrisoare administrativă, în cazul în care o astfel de scrisoare a fost solicitată, într-un termen rezonabil. De asemenea, atunci când o cerere care denunță încălcările articolului 85 și/sau ale articolului 86 din tratat este prezentată înaintea ei în temeiul articolului 3 alineatul (1) din Regulamentul nr. 17, ea este obligată să adopte, într-un termen rezonabil, o poziție definitivă cu privire la plângere (Hotărârea Curții din 18 martie 1997, Guérin automobiles/Comisia, cauza C-282/95 P, Rec. p. I-1503, punctul 38).

56 Respectarea de către Comisie a unui termen rezonabil la adoptarea deciziilor care încheie procedurile administrative în materie de politică în domeniul concurenței constituie de fapt un principiu general de drept comunitar (a se vedea, în ceea ce privește respingerea unei plângeri, Hotărârea Guérin automobiles/Comisia, menționată anterior, punctul 38; în materie de ajutoare de stat, Hotărârea Curții din 11 decembrie 1973, Lorenz, cauza 120/73, Rec. p. 1471, punctul 4, Hotărârea din 24 noiembrie 1987, RSV Comisia, cauza 223/85, Rec. p. 4617, punctele 12 – 17). Prin urmare, fără a fi nevoie să se pronunțe cu privire la aplicabilitatea ca atare a articolului 6 alineatul (1) din CEDO, la procedurile administrative în fața Comisiei în materie de politică în domeniul concurenței, este necesar să se examineze dacă, în speță, Comisia a încălcat principiul general de drept comunitar de respectare a unui termen rezonabil în procedura anterioară adoptării deciziei în litigiu.

57 Durata totală a procedurii administrative în prezenta cauză a fost de aproximativ 46 de luni. Cu toate acestea, astfel cum a arătat în mod justificat Comisia, caracterul rezonabil al duratei procedurii administrative se apreciază în funcție de circumstanțele proprii fiecărei cauze și, în special, de contextul acesteia, de diferitele etape procedurale pe care Comisia le-a urmat, de conduita părților pe durata procedurii, de complexitatea cauzei, precum și de miza acesteia pentru diversele părți interesate (a se vedea, prin analogie, Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului, Erkner din 23 aprilie 1987, seria A, nr. 117, p. 62, paragraful 66, Hotărârea Milasi din 25 iunie 1987, seria A, nr. 119, p. 46, paragraful 15 și Hotărârea Schouten și Meldrum/Țările de Jos, menționată anterior, p. 25, paragraful 63).

58 În ceea ce privește în primul rând contextul cauzei, trebuie să se constate, pe de o parte, că regulamentul de ordine interioară al FNK conținea, deja de la 15 decembrie 1979, o clauză care îi obliga pe membrii asociației să acorde prioritate altor membri pentru darea în chirie de macarale și să practice tarife acceptabile [regulamentul de ordine interioară, articolul 3 literele (a) și (b)]. În ceea ce privește SCK, clauza din regulamentul privind certificarea întreprinderilor la care face trimitere decizia contestată și anume interdicția de închiriere (regulamentul privind certificarea, articolul 7 a doua liniuță) a intrat în vigoare la 1 ianuarie 1991. Se pare că reclamantele nu au considerat necesar să ceară opinia Comisiei cu privire la statutele lor și la regulamente înainte de depunerea unei plângeri în fața Comisiei, la 13 ianuarie 1992, de către Van Marwijk și alte zece întreprinderi. Statutele SCK și regulamentul său cu privire la certificarea întreprinderilor de închiriere de macarale nu au fost notificate Comisiei decât la 15 ianuarie 1992, iar statutele și regulamentul de ordine interioară al FNK nu au fost notificate decât la 6 februarie 1992.

59 Este necesar să se reamintească în continuare că perioada de 46 de luni care s-a scurs între depunerea plângerii și notificări, pe de o parte și adoptarea deciziei contestate, pe de altă parte, cuprinde diferite etape procedurale. Comisia, în urma examinării plângerii și notificărilor, a emis, la 16 decembrie 1992, o comunicare a obiecțiilor în vederea adoptării unei decizii în temeiul articolului 15 alineatul (6) din Regulamentul nr. 17 și a luat efectiv o astfel de decizie la 13 aprilie 1994. Ulterior, Comisia a trimis o nouă comunicare a obiecțiilor la 21 octombrie 1994, în vederea adoptării deciziei contestate, care a avut loc la 29 noiembrie 1995.

60 Trebuie examinat caracterul rezonabil al duratei fiecărei etape procedurale.

61 Prima luare de poziție provizorie a Comisiei cu privire la notificările reclamantelor o constituie comunicarea obiecțiilor din 16 decembrie 1992. Durata acestei primei părți a procedurii, de aproximativ 11 luni, era rezonabilă și poate fi chiar considerată ca relativ scurtă în lumina tuturor elementelor de la dosar. Trebuie să se sublinieze că, în cursul acestei perioade, Comisia a examinat în paralel notificările reclamantelor și plângerea făcută de Van Marwijk și alții, care denunța tocmai practicile notificate de reclamante. Pe de altă parte, ea a putut să considere, în mod legitim, că nu era prioritară cauza introdusă de reclamante. Astfel, reclamantele nu au insistat, în notificările lor, cu privire la necesitatea examinării urgente a cauzei lor, cu toate că punctul 7.4 din anexa la formularul A/B [anexat la Regulamentul nr. 27 al Comisiei din 3 mai 1962, Primul regulament de punere în aplicare a Regulamentului nr. 17 al Consiliului (JO 1962, 35, p. 1118), înlocuit ulterior de Regulamentul (CEE) nr. 3385/94 al Comisiei din 21 decembrie 1994 privind forma, conținutul și alte detalii ale cererilor și notificărilor prevăzute în Regulamentul nr. 17 al Consiliului (JO L 377, p. 28)], invită părțile care fac notificarea să precizeze gradul de urgență. Mai mult, practicile notificate cu privire la care Comisia considera că nu puteau face obiectul unei exceptări în temeiul articolului 85 alineatul (3) din tratat încetaseră pentru o perioadă de aproximativ cinci luni, între 11 februarie 1992 și 9 iulie 1992 (a se vedea punctul 8 de mai sus), în urma unei acțiuni intentate de petenți în fața instanțelor olandeze.

62 Perioada de aproximativ 16 luni dintre comunicarea obiecțiilor din 16 decembrie 1992 și adoptarea, la 13 aprilie 1994, a deciziei în aplicarea articolului 15, alineatul (6) din Regulamentul nr. 17 era la fel de rezonabilă. Trebuie să se arate că consiliul reclamantelor a recunoscut în ședință în fața Tribunalului că, în scrisoarea adresată de SCK Comisiei din 21 octombrie 1993 (scrisoarea către domnul Dubois din DG IV), SCK a insistat pentru prima dată cu privire la o examinare rapidă și urgentă a cauzei. În ceea ce privește FNK, trebuie să se constate că ea nu a făcut un asemenea demers înainte de adoptarea deciziei din 13 aprilie 1994. Scrisoarea de punere în întârziere a consiliului reclamantelor către Comisie din 3 iunie 1994 constituie prima manifestare din partea FNK a interesului său pentru o examinare rapidă a dosarului. Pe de altă parte, nu se contestă faptul că, chiar în perioada în care SCK insistă pentru prima dată pe lângă DG IV pentru o derulare rapidă a procedurii, reclamantele au solicitat ca DG III să intervină pe lângă DG IV în vederea obținerii unui curs favorabil cererii lor de exceptare (a se vedea, în special, scrisoarea consiliului reclamantelor din 5 octombrie 1993 către domnul McMillan, șef de serviciu al Unității III.B.3). Chiar dacă un astfel de demers este perfect legitim, reclamantele ar fi trebuit să își dea seama că intervenția pe lângă DG III solicitată va încetini derularea procedurii, dat fiind, în afară de aceasta, că DG III nu a fost consultată într-o procedură de exceptare în temeiul articolului 85 alineatul (3) din tratat sau într-o procedură de constatare a încălcării în temeiul articolului 85 alineatul (1) din tratat.

63 Etapa următoare a procedurii a fost constituită de notificarea către reclamante a comunicării obiecțiilor în vederea adoptării deciziei contestate. Această notificare a avut loc la 21 octombrie 1994, adică la șase luni de la adoptarea deciziei în temeiul articolului 15 alineatul (6) din Regulamentul nr. 17.

64 Trebuie să se considere că acest termen de șase luni nu are un caracter nerezonabil.

65 Cu toate acestea, reclamantele pretind că trimiterea celei de-a doua comunicări a obiecțiilor era inutilă și constituia un demers al Comisiei destinat prelungirii procedurii. Acest argument trebuie să fie respins. Pe de o parte, finalitatea celor două comunicări ale obiecțiilor era diferită. Prima se referea la retragerea beneficiului imunității la amenzi prevăzute la articolul 15 alineatul (5) din Regulamentul nr. 17 prin adoptarea unei decizii în aplicarea alineatului (6) din același articol, în timp ce a doua avea ca scop pregătirea unei decizii care să constate existența unor încălcări și care să impună amenzi în aplicarea articolului 3 alineatul (1) și a articolului 15 alineatul (2) din Regulamentul nr. 17. Pe de altă parte, a doua comunicare formula obiecții privind toate încălcările constatate în decizia contestată și anume interdicția de închiriere și tarifele recomandate și de compensare, în timp ce prima se limitase la analiza interdicției de închiriere din perspectiva articolului 85 din tratat. Trebuie reamintit faptul că articolul 19 alineatul (1) din Regulamentul nr. 17, precum și articolele 2 și 4 din Regulamentul 99/63/CEE al Comisiei din 25 iulie 1963 privind audierile prevăzute la articolul 19 alineatele (1) și (2) din Regulamentul nr. 17 al Consiliului (JO 1963, 127, p. 2268), care aplică principiul respectării dreptului la apărare, cer ca întreprinderilor avute în vedere de o procedură de constatare a încălcării să le fie dată posibilitatea, în cursul procedurii administrative, să își facă cunoscut în mod eficient punctul de vedere cu privire la toate obiecțiile ridicate în decizie (Hotărârea Curții din 13 februarie 1979, Hoffmann-La Roche/Comisia, cauza 85/76, Rec. p. 461, punctul 9; Hotărârea Tribunalului din 18 decembrie 1992, Cimenteries CBR și alții/Comisia, cauzele conexe T-10/92, T-11/92, T-12/92 și T-15/92, Rec. p. II-2667, punctul 39 și Hotărârea din 23 februarie 1994, CB și Europay/Comisia, cauzele conexe T-39/92 și T-40/92, Rec. p. II-49, punctul 47). Prin urmare, Comisia era obligată să notifice reclamantelor o a doua comunicare a obiecțiilor nu numai fiindcă finalitatea celor două comunicări a obiecțiilor era diferită, ci, de asemenea, fiindcă decizia contestată conține o obiecție care nu figura în prima comunicare a obiecțiilor. Altfel spus, în cazul în care Comisia nu comunicase al doilea set de obiecții, decizia contestată ar fi fost adoptată prin încălcarea evidentă a dreptului la apărare al reclamantelor.

66 Trebuie să se constate în continuare că decizia finală a fost adoptată de Comisie la 29 noiembrie 1995, adică la aproximativ 11 luni de la primirea, la 21 decembrie 1994, a răspunsului reclamantelor la a doua comunicare a obiecțiilor. Independent de problemele de traducere discutate de părți în memoriile lor, faptul că i-au fost necesare 11 luni Comisiei după primirea răspunsului la comunicarea obiecțiilor pentru a pregăti o decizie finală în toate limbile oficiale ale Comunității nu constituie o încălcare a principiului respectării unui termen rezonabil într-o procedură administrativă în materie de politică în domeniul concurenței.

67 În ceea ce privește argumentul reclamantelor, conform căruia Comisia nu ar fi acordat niciodată nici cea mai mică prioritate cauzei și ar fi considerat că era suficient să influențeze instanța națională și să adopte o decizie în baza articolului 15 alineatul (6) din Regulamentul nr. 17, trebuie reamintit faptul că Comisia dispune de puterea de a acorda grade de prioritate diferite dosarelor în care este sesizată (Hotărârea Automec/Comisia, menționată anterior, punctul 77). Mai mult, în cazul în care ea consideră că practicile care i-au fost notificate nu pot beneficia de o exceptare în temeiul articolului 85 alineatul (3), ea poate, pentru a aprecia gradul de prioritate care trebuie acordat notificării, să țină seama de faptul că o instanță națională a determinat deja încetarea încălcărilor în cauză.

68 Trebuie să se adauge că, drept răspuns la un argument dezvoltat de reclamante în ședință cu privire la efectele prejudiciabile definitive ale unei decizii în temeiul articolului 15 alineatul (6) din Regulamentul nr. 17, Curtea, în Hotărârea sa din 15 martie 1967, Cimenteries CBR și alții/Comisia (cauzele conexe 8/66, 9/66, 10/66 și 11/66, Rec. p. 93, 118), a întemeiat admisibilitatea unei acțiuni vizând anularea unei astfel de decizii, în special, pe considerația potrivit căreia „dacă măsura provizorie excludea orice control judiciar, [...] ea ar fi avut ca efect practic scutirea Comisiei de obligația de a lua o decizie finală datorită eficienței simplei amenințări a amenzi”. În prezenta cauză, reclamantele care nu au introdus o acțiune în anulare împotriva deciziei din 13 aprilie 1994 adoptată în temeiul articolului 15 alineatul (6) din Regulamentul nr. 17 nu ar putea să se plângă de eventualele efecte prejudiciabile definitive ale acestei decizii.

69 Având în vedere considerațiile precedente, Comisia a acționat în conformitate cu principiul respectării unui termen rezonabil în procedura administrativă care a precedat adoptarea deciziei contestate.

70 Rezultă că primul motiv trebuie să fie respins.

Al doilea motiv: încălcarea principiului securității juridice

Expunere sumară a argumentelor părților

71 Reclamantele susțin că au rămas în incertitudine timp de 45 de luni în ceea ce privește eventuala acordare a exceptării cerute. Ele adaugă că principiul securității juridice are un caracter și mai imperativ în cazul unei reglementări susceptibile să implice consecințe financiare (Hotărârea Curții din 15 decembrie 1987, Irlanda/Comisia, cauza 325/85, Rec. p. 5041, punctul 18). O decizie întemeiată pe articolul 15 alineatul (6) din Regulamentul nr. 17 nu ar putea în niciun mod prezenta securitatea pe care o comportă o decizie finală (Hotărârea Curții, Cimenteries CBR și alții/Comisia, menționată anterior). Mai mult, ar fi un fapt straniu să declare Comisia că reclamantele puteau fi asigurate cu privire la situația lor în urma deciziilor instanțelor olandeze, în timp ce acestea urmăreau doar să stabilească un regim provizoriu în așteptarea deciziei finale a Comisiei. Pe de altă parte, Hotărârea Gerechtshof te Amsterdam din 28 octombrie 1993 s-ar întemeia în special pe scrisoarea domnului Giuffrida din septembrie 1993 (a se vedea, mai sus, punctul 14), care ar fi inclus afirmația inexactă

conform căreia „aprobarea serviciilor în cauză [fusesse] deja obținută”. DG III nu ar fi luat încă poziție cu privire la această cauză la momentul acestei afirmații.

72 Comisia neagă faptul că reclamantele au suferit o situație de incertitudine juridică timp de 45 de luni. Ea se referă la Ordonanța l' Arrondissementsrechtbank te Utrecht din 6 iulie 1993. În duplica sa, ea observă și că în ceea ce privește eventuala acordare a unei exceptări comunicarea obiecțiilor din 16 decembrie 1992, precum și scrisoarea sa din 4 iunie 1993 (a se vedea mai sus punctele 9 și 11) au dat un semnal neechivoc reclamantelor. Ea susține în continuare că expresia „servicii în cauză” din scrisoarea domnului Giuffrida din septembrie 1993 s-ar referi numai la serviciile DG IV și la Serviciul Juridic al Comisiei. DG III nu ar fi fost asociată procedurii numai după o cerere expresă din partea sa, în urma unui demers efectuat de reclamante. Asocierea DG III la procedură ar fi avut drept consecință adoptarea unei decizii întemeiate pe articolul 15 alineatul (6) din Regulamentul nr. 17 câteva luni mai târziu decât ar fi putut anticipa domnul Giuffrida în mod rezonabil la data de 22 septembrie 1993.

Aprecierea Tribunalului

73 Motivul se împarte în două părți.

74 Prima ridică întrebarea dacă, în temeiul principiului securității juridice, Comisia este obligată să adopte o decizie într-un termen rezonabil în cazul în care i-au fost notificate acorduri în temeiul articolului 2 și/sau al articolului 4 alineatul (1) din Regulamentul nr. 17. Astfel enunțată, ea se confundă cu primul motiv și trebuie respinsă din aceleași considerente.

75 În cadrul celei de-a doua părți a motivului, reclamantele impută faptul că scrisoarea domnului Giuffrida din septembrie 1993 (a se vedea mai sus punctul 14) a conținut afirmația inexactă conform căreia „aprobarea serviciilor în cauză [fusesse] deja obținută”. Această obiecție este ridicată, de asemenea, în cadrul celui de-al treilea motiv întemeiat pe o încălcare a principiului protecției încrederii legitime. Acesta trebuie respins din considerentele menționate la punctul 82 de mai sus.

76 Rezultă că motivul întemeiat pe o încălcare a principiului securității juridice nu poate fi acceptat.

Al treilea motiv: încălcarea principiului protecției încrederii legitime

Expunere sumară a argumentelor părților

77 Reclamantele susțin că promisiunile făcute de Comisie s-au dovedit inexacte. Ele se referă mai întâi la scrisoarea domnului Giuffrida (a se vedea mai sus punctul 14) care anunța în septembrie 1993 adoptarea iminentă a deciziei întemeiate pe articolul 15 alineatul (6) din Regulamentul nr. 17. În continuare, ele fac trimitere la scrisoarea domnului Ehlermann din 27

iunie 1994 (a se vedea mai sus punctul 18), conform căreia adoptarea deciziei finale era o prioritate. Întrucât Gerechtshof te Amsterdam s-a bazat în Hotărârea sa din 28 octombrie 1993 pe promisiunile Comisiei potrivit cărora aceasta din urmă urma să adopte decizia sa în termen scurt, reclamantele consideră că ele erau îndreptățite să creadă că promisiunile Comisiei vor fi onorate.

78 În replica lor, ele observă, de asemenea, în ceea ce privește scrisoarea domnului Giuffrida, că DG III este responsabilă de politica de certificare și că prezenta cauză este, conform Comisiei, primul caz de aplicare a articolului 85 unui sistem de certificare. Prin urmare, ele consideră că, la data redactării scrisorii, cel puțin un „serviciu în cauză”, și anume DG III, nu își dăduse aprobarea. Ținând seama de influența exercitată de scrisoarea în cauză asupra Hotărârii Gerechtshof te Amsterdam, ar fi trebuit să se concluzioneze că, prin afirmațiile sale inexacte, Comisia a încălcat principiul încrederii legitime.

79 Comisia răspunde că scrisoarea din 22 septembrie 1993 nu a dat o idee falsă cu privire la situația din acel moment. În această privință, ea se referă la argumentele dezvoltate la punctul 72 de mai sus. Ea consideră, de asemenea, că scrisoarea din 27 iunie 1994 nu conține nicio afirmație contrară adevărului.

Aprecierea Tribunalului

80 Noțiunea de încredere legitimă presupune, pentru persoana interesată, prezența unor speranțe întemeiate pe asigurări clare furnizate de administrația comunitară (Hotărârea Tribunalului din 19 mai 1994, Consorzio gruppo di azione locale „Murgia Messapica”/Comisia, cauza T-465/93, Rec. p. II-361, punctul 67 și Ordonanța Tribunalului din 11 martie 1996, Guérin automobiles/Comisia, cauza T-195/95, Rec. p. II-171, punctul 20).

81 În prezenta cauză, reclamantele invocă existența a două scrisori ale Comisiei care ar fi conținut promisiuni care s-ar fi dovedit inexacte.

82 În ceea ce privește mai întâi scrisoarea domnului Giuffrida, aceasta a fost redactată pe 21 sau pe 22 septembrie 1993. Astfel, ea constituie un răspuns la o scrisoare a petenților din 21 septembrie 1993 și reclamantele afirmă faptul că au primit notificarea acesteia la 22 septembrie 1993. În scrisoare se arăta că un proiect de decizie în temeiul articolului 15 alineatul (6) din Regulamentul nr. 17 ar fi supus Colegiului Comisarilor în cursul săptămânii următoare și că Comisia ar lua în considerare posibilitatea notificării formale a acestei decizii reclamantelor în cursul primelor 15 zile ale lunii octombrie 1993. Cu toate că eventual se poate considera că această corespondență conține asigurări precise în ceea ce privește adoptarea iminentă a unei decizii de către Comisie, reclamantele nu contestă că, din momentul în care au luat la cunoștință de aceasta, ele au făcut demersuri pe lângă DG III pentru ca aceasta să intervină pe lângă DG IV (a se vedea, în special, scrisoarea avocatului reclamantelor din 5 octombrie 1993 către domnul McMillan, șeful unității III.B.3, care se referă la o întâlnire a acestuia cu avocatul respectiv din data de 28 septembrie 1993). În astfel de circumstanțe,

reclamantele nu puteau spera că eventualele asigurări formulate de Comisie în scrisoarea sa vor fi respectate de aceasta.

83 În ceea ce privește scrisoarea domnului Ehlermann din 27 iunie 1994, ea ar confirma că adoptarea unei decizii finale în această cauză era o prioritate pentru serviciile din DG IV. Ținând seama de caracterul general al unei astfel de declarații, nu s-ar putea pune problema de asigurări precise furnizate de Comisie care să fi putut să genereze pentru reclamante speranțe fondate în ceea ce privește data adoptării unei decizii finale cu privire la dosar. În orice caz, veridicitatea afirmației domnului Ehlermann a fost confirmată prin fapte de către Comisie, întrucât ea a emis la 21 octombrie 1994 o comunicare a obiecțiilor care viza adoptarea unei decizii finale.

84 Din considerentele precedente rezultă că al treilea motiv trebuie, de asemenea, respins.

Al patrulea motiv: încălcarea dreptului de a fi ascultat

Expunere sumară a argumentelor părților

85 Reclamantele reamintesc că au cerut în mai multe rânduri să fie ascultate în cursul procedurii care a condus la adoptarea deciziei întemeiate pe articolul 15 alineatul (6) din Regulamentul nr. 17. Faptul că acestor cereri nu li s-a dat curs ar constitui o încălcare a dreptului la apărare. Ele consideră că apărarea acestui drept cerea ca ele să poată reacționa, în cursul unei proceduri orale însoțite de toate garanțiile de formă, pe de o parte, față de elementele noi care ar fi putut apărea în cursul procedurii administrative și, pe de altă parte, față de refuzul Comisiei cu privire la orice compromis. Interesul pe care ele îl aveau față de o astfel de audiere ar fi justificat o eventuală întârziere a procedurii, cel puțin în cursul perioadei care a precedat adoptarea deciziei în temeiul articolului 15 alineatul (6) din Regulamentul nr. 17.

86 Comisia răspunde că le-a dat reclamantelor posibilitatea de a-și face cunoscut punctul de vedere cu privire la obiecțiile pe care le formulase. Prin urmare, nu ar putea fi vorba de o încălcare a dreptului la apărare. În lipsa unui text legal care să prevadă că întreprinderile sau asociațiile în cauză trebuie ascultate înainte ca o decizie în temeiul articolului 15 alineatul (6) din Regulamentul nr. 17 să fie adoptată de către Comisie sau în lipsa unei circumstanțe specifice care să implice că, în prezenta cauză, o audiere era singura posibilitate de a garanta efectiv dreptul la apărare, Comisia nu ar fi fost în niciun fel obligată să asculte reclamantele după consultarea acestora în scris.

Aprecierea Tribunalului

87 Potrivit reclamantelor, prejudiciul suferit de ele rezulta din faptul că, la momentul introducerii cererii, Comisia nu adoptase încă o decizie definitivă cu privire la notificările reclamantelor și ar fi lăsat astfel să persiste o îndoială cu privire la legalitatea statutelor și a

regulamentelor notificate timp de aproximativ patru ani. Comportamentul Comisiei ar fi avut drept consecință amenințarea SCK de către Consiliul de Certificare cu retragerea omologării sale, diminuarea atenției concesionarilor de macarale la condițiile generale ale FNK și afectarea bunei reputații a reclamantelor.

88 Trebuie să se constate că acel comportament al Comisiei denunțat de prezentul motiv, și anume neorganizarea unei audieri înainte de adoptarea unei decizii în aplicarea articolului 15 alineatul (6) din Regulamentul nr. 17, nu a putut cauza sau agrava prejudiciul pretins de reclamantă.

89 Prin urmare, prezentul motiv nu are nicio legătură cu acest prejudiciu.

90 Mai mult, acesta se referă numai la legalitatea deciziei din 13 aprilie 1994 adoptată în temeiul articolului 15 alineatul (6) din Regulamentul nr. 17. Prezenta acțiune urmărește să obțină repararea unui prejudiciu cauzat de neadoptarea într-un termen rezonabil a unei decizii definitive și nu de ilegalitatea deciziei din 13 aprilie 1994, decizie pe care reclamantele, în orice caz, nu au contestat-o într-un termen prevăzut în acest sens.

91 Prin urmare, trebuie respins al patrulea motiv.

92 Din considerațiile anterioare rezultă că analiza diferitelor motive nu a scos în evidență un comportament ilegal al Comisiei, de natură să angajeze răspunderea acesteia.

93 Cu toate acestea, Tribunalul consideră că este necesar să se examineze încă problema existenței unei legături de cauzalitate între comportamentul pretins ilegal și prejudiciul invocat de reclamante.

2. Cu privire la legătura de cauzalitate

Expunere sumară a argumentelor părților

94 Reclamantele susțin că prejudiciul lor trebuie imputat Comisiei. Ele pretind că SCK riscă să își piardă omologarea deoarece Consiliul de Certificare consideră că interdicția de închiriere este singurul mod de îndeplinire a criteriilor de omologare, cu toate că această interdicție de închiriere a fost suspendată tocmai în așteptarea deciziei contestate. În ceea ce privește FNK, în special reputația sa și condițiile sale generale ar fi fost afectate de comportamentul Comisiei. În replica lor, reclamantele subliniază, în plus, că Gerechtshof te Amsterdam a pronunțat, în baza unei declarații inexacte a Comisiei, o hotărâre provizorie de suspendare a interdicției de închiriere în așteptarea unei decizii definitive a acesteia (a se vedea mai sus, punctul 14). Ele consideră că lipsa de acțiune a Comisiei în cursul unei perioade de o durată inacceptabilă a conferit hotărârii date de Gerechtshof te Amsterdam la 28 octombrie 1993 o sferă în timp care o depășește cu mult pe cea pe care instanța națională dorise să i-o confere.

95 Comisia răspunde că nu există o legătură de cauzalitate directă și necesară între acțiunea Comisiei și suspendarea pe termen lung a interdicției de închiriere. Ea reamintește că nu ea, ci instanța olandeză a suspendat interdicția de închiriere cu titlu de măsură provizorie. Dacă SCK considera că după un anumit timp măsurile provizorii nu mai erau justificate, dat fiind că decizia finală a Comisiei se făcea așteptată mai mult decât era prevăzut, ea ar fi putut să se adreseze instanței naționale pentru a obține revocarea sau modificarea măsurilor provizorii.

Aprecierea Tribunalului

96 Articolul 85 alineatul (1) din tratat produce efecte directe în relațiile dintre particulari și creează direct drepturi în favoarea persoanelor de drept privat, pe care instanțele naționale trebuie să le protejeze (a se vedea, de exemplu, Hotărârea Curții din 28 februarie 1991, Delimitis, cauza C-234/89, Rec. p. I-935, punctul 45).

97 Aplicând articolul 85 alineatul (1) din tratat, *Gerechthof te Amsterdam* a interzis SCK, în Hotărârea sa din 28 octombrie 1993, să aplice „interdicția de închiriere” (articolul 7 liniuța a doua din Regulamentul privind certificarea întreprinderilor de închiriere de macarale al SCK). Cu toate că este adevărat faptul că *Gerechthof te Amsterdam* a fost influențată de poziția Comisiei, și anume de scrisoarea domnului Giuffrida din septembrie 1993 (a se vedea mai sus punctul 14) care anunța adoptarea unei decizii în temeiul articolului 15 alineatul (6) din Regulamentul nr. 17, nu este mai puțin adevărat că această luare de poziție nu obliga instanța națională. Astfel, aprecierea acestei interdicții de către domnul Giuffrida nu avea caracterul unui element de fapt pe care *Gerechthof te Amsterdam* putea să îl ia în considerare în examinarea conformității acestei practici cu articolul 85 din tratat (Hotărârea Curții din 10 iulie 1980, *Giry și Guerlain și alții*, cauzele conexe 253/78, 1/79, 2/79 și 3/79, Rec. p. 2327, punctul 13; Hotărârea Tribunalului din 9 ianuarie 1996, *Koelman/Comisia*, cauza T-575/93, Rec. p. II-1, punctul 43). Pe de altă parte, astfel cum va reieși din analiza acțiunii în anulare împotriva deciziei contestate, poziția care a fost apărută de Comisie în cursul procedurii administrative și reluată în decizia contestată se bazează pe o interpretare corectă a articolului 85 alineatul (1) din tratat. Prin urmare, dacă SCK a riscat să-i fie revocată omologarea, un astfel de risc se datora faptului că SCK fusese obligată să pună capăt unei încălcări a articolului 85 alineatul (1) din tratat. Un astfel de „prejudiciu” nu ar putea fi imputabil Comisiei.

98 În ceea ce privește FNK, reclamantele nu explică în ce mod comportamentul Comisiei ar fi afectat reputația acesteia și condițiile sale generale, cu toate că, în conformitate cu o jurisprudență constantă, reclamantelor le revine sarcina de a face dovada unei relații de cauzalitate între culpa comisă de instituție și prejudiciul invocat (a se vedea, de exemplu, Hotărârea Curții din 30 ianuarie 1992, *Finsider și alții/Comisia*, cauzele conexe C-363/88 și C-364/88, Rec. p. I-359, punctul 25; Hotărârea Tribunalului din 18 septembrie 1995, *Blackspur și alții/Consiliul și Comisia*, cauza T-168/94, Rec. p. II-2627, punctul 40). Singurele practici ale FNK care au fost contestate în cursul procedurii administrative sunt sistemul de tarife recomandate și de compensare și clauza denumită „de prioritate”, care obliga membrele FNK să acorde prioritate altor membre ale acestei asociații la luarea și darea în chirie de

macarale [articolul 3 literele (a) și (b) din Regulamentul de ordine interioară al FNK]. Reclamantele au afirmat, în cursul procedurii administrative, în cursul procedurii scrise în fața Tribunalului și în ședință că FNK renunțase în mod voluntar la aceste practici în urma anulării de către Gerechtshof te Amsterdam, la 9 iulie 1992, a Ordonanței președintelui Arrondissementsrechtbank te Utrecht din 11 februarie 1992, adică într-un moment (iulie 1992) în care Comisia nu luase încă poziție, chiar și provizoriu, cu privire la notificarea FNK sau la plângerea Van Marwijk. Prin urmare, prejudiciul invocat de FNK nu poate în niciun fel să fi fost cauzat de comportamentul Comisiei în cursul procedurii administrative.

99 Din toate aceste considerații rezultă că acțiunea în despăgubiri trebuie respinsă, fără să fie nevoie să se examineze, de asemenea, dacă cealaltă condiție pentru angajarea răspunderii Comunității, și anume existența unui prejudiciu, este îndeplinită.

Cu privire la acțiunea în constatare a inexistenței sau în anulare a Deciziei 95/551 (cauza T-18/96)

1. Cu privire la concluziile privind declararea inexistenței deciziei contestate

Expunere sumară a argumentelor părților

100 Reclamantele invocă un motiv unic în susținerea concluziilor lor. Ele consideră că decizia contestată este inexistentă, prin faptul că, în dispozitiv, Comisia nu s-a pronunțat cu privire la cererea de exceptare prezentată în temeiul articolului 85 alineatul (3) din tratat. Ar fi fost indispensabil să se pronunțe cu privire la această cerere în dispozitiv, dat fiind că trebuie verificată conformitatea unei situații cu normele comunitare de concurență în raport cu articolul 85 în ansamblul său (Hotărârea Tribunalului din 11 iulie 1996, Métropole télévision și alții/Comisia, cauzele conexe T-528/93, T-542/93, T-543/93 și T-546/93, Rec. p. II-649) și că doar dispozitivul unui act este susceptibil să producă efecte juridice (Hotărârea Tribunalului din 17 septembrie 1992, NBV și NVB/Comisia, cauza T-138/89, Rec. p. II-2181, punctul 31 și Hotărârea din 8 iunie 1993, Fiorani/Parlamentul, cauza T-50/92, Rec. p. II-555, punctul 39). Decizia Comisiei din 13 aprilie 1994, adoptată în temeiul articolului 15 alineatul (6) din Regulamentul nr. 17 nu ar avea nicio incidență în această privință. O astfel de decizie nu ar fi luată decât în urma unui examen provizoriu și, prin urmare, nu ar fi echivalentă cu o decizie finală. Mai mult, chiar dacă ea putea fi considerată o decizie finală, ar trebui totuși să se constate că în prezenta cauză ea nu se referea decât la interdicția de închiriere impusă SCK și nu se pronunța asupra practicilor notificate de FNK, astfel încât o decizie cu privire la posibila aplicare a articolului 85 alineatul (3) din tratat la aceste practici lipsea în continuare.

101 Comisia răspunde că din considerentele 32 – 39 ale deciziei contestate rezultă clar că aceasta a examinat și respins argumentele reclamantelor în vederea obținerii unei exceptări în temeiul articolului 85 alineatul (3) din tratat. Adăugarea unui articol la partea dispozitivă care respinge în mod explicit cererea de exceptare în temeiul articolului 85 alineatul (3) din tratat nu ar fi avut nicio rațiune de a fi, întrucât constatarea, la articolele 1 și 3, a încălcărilor articolului 85 alineatul (1) din tratat comise de SCK și FNK, precum și impunerea de somații

în articolele 2 și 4 implicau, în mod necesar, respingerea cererii de exceptare în temeiul articolului 85 alineatul (3) din tratat.

Aprecierea Tribunalului

102 În partea dispozitivă a deciziei contestate, Comisia a constatat că sistemul de tarife recomandate și de compensare al FNK (articolul 1) și interdicția de închiriere a SCK (articolul 3) încălcau articolul 85 alineatul (1) din tratat și a impus FNK (articolul 2) și SCK (articolul 4) să pună capăt imediat acestor încălcări. Decizia contestată impunea, pe de altă parte, amenzi reclamantelor (articolul 5).

103 Chiar dacă această parte dispozitivă nu se pronunță în mod explicit cu privire la cererile de exceptare prezentate în temeiul articolului 85 alineatul (3) din tratat, trebuie să se constate că s-a verificat de către Comisie conformitatea practicilor menționate la articolele 1 și 3 din decizia contestată cu regulile de concurență în raport cu articolul 85 în ansamblu. Astfel, rezultă dintr-o motivare elaborată a deciziei contestate (considerentele 32—39) că s-a examinat de către Comisie dacă articolul 85 alineatul (1) din tratat putea fi considerat inaplicabil acestor practici în temeiul articolului 85 alineatul (3) din tratat. La finalul examinării, ea arată la considerentul 35, în ceea ce privește tarifele recomandate și de compensare stabilite de FNK, că o „exceptare în temeiul articolului 85 alineatul (3) din tratat este exclusă”. De asemenea, la considerentul 39, ea concluzionează că o „exceptare în temeiul articolului 85 alineatul (3) din tratat este exclusă în ceea ce privește interdicția de închiriere a SCK”.

104 Trebuie să se reamintească faptul că motivele unui act sunt indispensabile pentru a stabili sensul exact al celor decise în partea dispozitivă (Hotărârea Curții din 26 aprilie 1998, Asteris și alții/Comisia, cauzele conexe 97/86, 99/86, 193/86 și 215/86, Rec. p. 2181, punctul 27 și Hotărârea din 15 mai 1997, TWD/Comisia, cauza C-355/95 P, p. I-2549, punctul 21; Hotărârea Tribunalului din 5 iunie 1992, Finsider/Comisia, cauza T-26/90, Rec. p. II-1789, punctul 53). Prin urmare, chiar dacă partea dispozitivă a deciziei contestate nu se pronunță în mod explicit cu privire la cererile de exceptare ale reclamantelor în temeiul articolului 85 alineatul (3) din tratat, constatările încălcărilor și ordinele de a pune capăt acestora, care sunt conținute în partea dispozitivă, implică în mod necesar, în lumina motivării deciziei (considerentele 32 – 39), respingerea de către Comisie a cererilor în cauză.

105 În final, reclamantele nu ar putea invoca Hotărârile NBV și NVB/Comisia și Fiorani/Parlamentul, menționate anterior. Astfel, în fiecare din aceste cauze, care nu se refereau în niciun fel la problema inexistenței unei decizii a unei instituții comunitare, partea dispozitivă a deciziei atacate nu cauza prejudicii reclamantelor. Numai câteva considerații ale motivelor deciziilor în cauză erau considerate a nu fi favorabile reclamantelor. Acțiunile în anulare introduse în aceste cauze au fost declarate inadmisibile deoarece ele urmăreau, în realitate, anularea doar a motivelor deciziei. În prezenta cauză, partea dispozitivă a deciziei contestate cauzează prejudicii reclamantelor, prin faptul că le declară responsabile de încălcările articolului 85 alineatul (1) din tratat, le impune să pună capăt acestora, le impune amenzi și, într-un mod implicit însă cert, respinge cererile lor de exceptare.

106 Rezultă că motivul nu poate fi admis.

107 În consecință, concluziile privind declararea inexistenței deciziei contestate trebuie respinse.

2. Cu privire la concluziile de anulare a deciziei contestate

108 Reclamantele invocă cinci motive de anulare a deciziei contestate, întemeiate respectiv pe o încălcare a articolelor 3, 4, 6 și 9 din Regulamentul nr. 17, pe o încălcare a articolului 85 alineatul (1) din tratat, pe o încălcare a articolului 85 alineatul (3) din tratat, pe o încălcare a drepturilor apărării și pe o încălcare a articolului 190 din tratat.

Primul motiv: încălcarea articolelor 3, 4, 6 și 9 din Regulamentul nr. 17

Expunere sumară a argumentelor părților

109 Reclamantele pretind în mod laconic și făcând trimitere la argumentele lor privind inexistența deciziei contestate că neluarea de către Comisie a unei decizii cu privire la cererile de exceptare în temeiul articolului 85 alineatul (3) din tratat încalcă articolele 3, 4, 6 și 9 din Regulamentul nr. 17 și că, de asemenea, Comisia a comis o gravă eroare de formă, astfel încât decizia, neîndeplinind condițiile de formă cerute, trebuie anulată.

110 Comisia face trimitere la argumentația dezvoltată de ea referitoare la concluziile privind constatarea inexistenței deciziei contestate.

Aprecierea Tribunalului

111 Prezentul motiv se întemeiază pe aceleași argumente ca cele invocate în cadrul motivului înaintat în susținerea concluziilor privind constatarea inexistenței deciziei contestate.

112 Trebuie reamintit faptul că, în aceasta din urmă, Comisia s-a pronunțat în mod neechivoc cu privire la cererile de exceptare în temeiul articolului 85 alineatul (3) ale reclamantelor (a se vedea mai sus punctele 103 și 104).

113 Prin urmare, primul motiv trebuie respins.

Al doilea motiv: încălcarea articolului 85 alineatul (1) din tratat

114 Având în vedere raportul de ședință și în urma procedurii orale, motivul trebuie subdivizat în patru părți.

115 Prima parte a motivului este întemeiată pe faptul că SCK ar fi fost calificată greșit ca întreprindere în sensul articolului 85 alineatul (1) din tratat. A doua parte se subdivide la rândul ei în două argumente. Primul se bazează pe o eroare de drept cu privire la trimiterea făcută la criteriile de transparență, deschidere, independență și acceptare a garanțiilor echivalente ale altor sisteme, cu scopul de a aprecia compatibilitatea unui sistem de certificare cu articolul 85 alineatul (1) din tratat. Al doilea este întemeiat pe o eroare de apreciere care ar fi fost făcută de Comisie prin faptul că a considerat că interdicția de închiriere avea ca obiect sau ca efect restrângerea concurenței în sensul articolului 85 alineatul (1) din tratat. A treia parte se bazează pe faptul că o eroare de apreciere ar fi fost făcută de Comisie atunci când ea a considerat că sistemul de tarife recomandate și de compensare avea ca obiect sau ca efect restrângerea concurenței în sensul articolului 85 alineatul (1) din tratat. În final, a patra parte este întemeiată pe o eroare de apreciere a prejudiciului adus comerțului între statele membre.

Cu privire la prima parte a motivului întemeiată pe o eroare care a constat în calificarea SCK drept o întreprindere în sensul articolului 85 alineatul (1) din tratat.

— Prezentare sumară a argumentelor părților

116 Reclamantele susțin că SCK nu este o întreprindere în sensul articolului 85 alineatul (1) din tratat, întrucât un organism de certificare care se dedică exclusiv unui control neutru și obiectiv al întreprinderilor într-un sector particular nu exercită o activitate economică (a se vedea Hotărârea Curtii din 23 aprilie 1991, Höfner și Elser, cauza C-41/90, Rec. p. I-1979, Hotărârea din 17 februarie 1993, Poucet și Pistre, cauzele conexe C-159/91 și C-160/91, Rec. p. I-637 și concluziile avocatului general Sir Gordon Slynn în Hotărârea din 30 ianuarie 1985, BNIC, cauza 123/83, Rec. p. 391, 392). SCK nu ar fi nici o asociație de întreprinderi în sensul aceleiași dispoziții.

117 Comisia răspunde că este suficient ca un organism, indiferent de statutul său juridic, să exercite o activitate cu caracter economic susceptibilă a fi exercitată în principiu de o întreprindere privată și într-un scop lucrativ pentru a putea fi considerat o întreprindere în sensul articolului 85 alineatul (1) din tratat. În speță, eliberarea unui certificat contra cost ar constitui o activitate de acest tip. Prin urmare, SCK ar trebui considerată o întreprindere în sensul articolului 85 alineatul (1) din tratat.

— Aprecierea Tribunalului

118 În decizia contestată, Comisia a calificat SCK drept o întreprindere în sensul articolului 85 alineatul (1) din tratat (considerentul 17 al doilea paragraf).

119 Este necesar să se examineze dacă ea nu a comis o eroare de apreciere sau o eroare de drept printr-o astfel de calificare.

120 În contextul dreptului concurenței, „noțiunea de întreprindere include orice entitate care exercită o activitate economică, independent de statutul juridic al acestei entități și a modului de finanțare al acesteia” (Hotărârea Höfner și Elser, menționată anterior, punctul 21).

121 SCK este un organism de drept privat care a instituit un sistem de certificare pentru întreprinderile de închiriere de macarale, la care afilierea este facultativă. Ea stabilește în mod autonom criteriile pe care întreprinderile certificate trebuie să le îndeplinească. Ea nu livrează un certificat decât prin intermediul plății unei cotizații.

122 Aceste caracteristici demonstrează că SCK exercită o activitate economică. Prin urmare, ea trebuie considerată o întreprindere în sensul articolului 85 alineatul (1) din tratat.

123 Întrucât Comisia a calificat corect SCK drept întreprindere, argumentul reclamantelor conform căruia SCK nu este o asocierie de întreprinderi este lipsit de relevanță.

124 Din considerentele precedente rezultă că prima parte a celui de-al doilea motiv trebuie respinsă.

Cu privire la a doua parte întemeiată atât pe o eroare de drept cu privire la trimiterea la criteriile de transparență, deschidere, independență și acceptare de garanții echivalente ale altor sisteme în vederea aprecierii compatibilității unui sistem de certificare cu articolul 85 alineatul (1) din tratat, cât și pe o eroare de apreciere făcută de Comisie atunci când a considerat că interdicția de închiriere avea ca obiect sau ca efect o restrângere a concurenței în sensul articolului 85 alineatul (1) din tratat

— Prezentare sumară a argumentelor părților

125 Reclamantele reamintesc faptul că, în decizia contestată, Comisia a considerat că, în cazul în care interdicția de închiriere „era legată de un sistem de certificare complet deschis, independent și transparent și care prevedea acceptarea de garanții echivalente oferite de alte sisteme, s-ar putea susține că interdicția nu are ca efect restrângerea concurenței, ci vizează doar să garanteze în întregime calitatea produselor și serviciilor certificate” (considerentul 23 primul paragraf). Comisia ar fi încălcat articolul 85 alineatul (1) din tratat prin definirea, din proprie inițiativă, a criteriilor generale pentru aprecierea aplicării acestei dispoziții la sistemele de certificare, cu toate că aceste criterii nu se regăsesc la articolul 85 alineatul (1) din tratat.

126 În continuare, interdicția de închiriere în cadrul sistemului de certificare al SCK nu ar avea ca obiect sau ca efect o restrângere a concurenței. Pentru a stabili dacă astfel de clauze intră sau nu în sfera interdicției prevăzute la articolul 85 alineatul (1) din tratat, trebuie să se analizeze care ar fi situația concurenței în absența acestora (Hotărârea din 11 iulie 1985, Remia și alții/Comisia, cauza 42/84, Rec. p. 2545, punctul 18). Sistemul de certificare al SCK ar consolida concurența. Acesta ar contribui la transparența pieței permițând evaluarea, pornind de la un standard obiectiv și imparțial, a calității și securității diferiților ofertanți ai produsului. Ar fi indispensabil să se prevadă interdicția de închiriere de la întreprinderile necertificate,

întrucât o astfel de interdicție ar constitui singurul mod de a garanta că fiecare comandă către o întreprindere certificată este executată de o întreprindere care răspunde aceluiași cerințe de securitate și de calitate. În acest sens, interdicția de închiriere ar urmări o protecție identică celei oferite de o marcă, a cărei compatibilitate cu dreptul comunitar al concurenței a fost recunoscută de Curte (Hotărârea Curții din 17 octombrie 1990, CNL-SUCAL, cauza C-10/89, Rec. p. I-3711, punctul 13). Interdicția de închiriere ar fi, de asemenea, indispensabilă în măsura în care ar constitui singurul mijloc de îndeplinire a cerinței articolului 2 alineatul (5) din criteriile de recunoaștere a Consiliului de Certificare (a se vedea mai sus punctul 5), conform căreia organismul care acordă certificarea este obligat să verifice el însuși, în cazul în care o lucrare este executată de un subcontractant, că cerințele de calitate sunt respectate. În ceea ce privește propunerea Comisiei de autorizare a întreprinderilor certificate să demonstreze, prin liste prestabilite, că întreprinderile necertificate la care ele fac apel îndeplinesc totuși cerințele de calitate dorite, reclamantele consideră că un astfel de regim de verificare ad hoc ar constitui opusul direct al unui sistem de certificare întemeiat pe o verificare sistematică. În final, interdicția de închiriere ar trebui, de asemenea, să fie menținută în cazul în care șeful de lucrări ar autoriza, în mod expres, închirierea de macarale de la o întreprindere necertificată. Astfel, credibilitatea sistemului de certificare s-ar baza pe faptul că toate produsele și serviciile oferite de către întreprinderile certificate îndeplinesc condițiile cerute.

127 Reclamantele susțin că sistemul contestat satisface, în orice caz, toate criteriile definite de Comisie. Mai întâi, acest sistem ar fi caracterizat printr-o deschidere totală, acceptând nu numai membrii FNK, ci, de asemenea, fiecare întreprindere care îl dorește. Astfel, SCK ar fi livrat certificate către 12 întreprinderi care nu erau membre ale FNK. Condițiile pentru obținerea unui certificat ar fi obiective și nediscriminatorii. În această privință, reducerea contribuției de care membrii FNK beneficiau până la 1 ianuarie 1992 nu ar fi fost nimic altceva decât o compensare pentru serviciile de secretariat oferite de FNK către SCK. Sistemul ar fi fost, de asemenea, accesibil întreprinderilor altor state membre, ceea ce ar fi confirmat de un raport al Consiliului de Certificare din 11 ianuarie 1993 și printr-o scrisoare din 11 martie 1994 a asociațiilor de întreprinderi belgiene de închiriere de macarale. SCK ar fi recunoscut întotdeauna că o înmatriculare în străinătate îndeplinește condiția, impusă întreprinderii care solicită un certificat al SCK, de a fi înmatriculată la registrul comerțului. În consecință, dificultățile pe care le-ar întâmpina unele întreprinderi străine pentru a intra pe piața olandeză s-ar datora numai diferențelor dintre legislațiile țărilor.

128 Chiar dacă regulamentul său nu face referire la ele, SCK ar recunoaște drept echivalente alte sisteme de certificare, cu condiția ca acestea să prevadă garanții analoge celor ale sistemului contestat. Sistemul de certificare al SCK ar cuprinde în realitate o valoare adăugată în raport cu regimul legal, atât pe fond, cât și pe planul procedurii. În ceea ce privește fondul, acesta ar pune condiții, atât pe plan tehnic, cât și pe planul gestiunii întreprinderii, trecând dincolo de condițiile legale. SCK ar duce o politică de control mult mai activă decât cea a Keboma. Această funcție complementară a unui sistem de certificare s-ar explica printr-o politică deliberată a Țărilor de Jos, constând în încredințarea pe cât posibil a controlului condițiilor legale către operatorii de pe piață. Valoarea adăugată a sistemului de certificare al SCK ar fi fost recunoscută de DG III într-o notă din 18 august 1994 adresată DG IV. În aceste condiții, SCK nu ar putea autoriza închirierea de macarale care nu îndeplinesc decât condițiile legale, fără ca aceasta să afecteze coerența sistemului său de certificare. Faptul că nu există

încă alte organisme private care au stabilit un sistem de certificare comparabil cu cel al SCK nu ar implica faptul că SCK nu este dispusă să recunoască un sistem comparabil în cazul în care acesta ar exista. Pe de altă parte, argumentul Comisiei ar face imposibilă crearea unui sistem de certificare într-un domeniu în care nu există încă, întrucât primul sistem stabilit nu ar fi avut posibilitatea de a recunoaște alte sisteme comparabile.

129 Comisia răspunde că ea a efectuat, de la considerentul 23 la considerentul 30 din decizia contestată, o analiză detaliată a interdicției de închiriere în contextul său juridic și economic, pentru a determina dacă o astfel de interdicție este compatibilă cu articolul 85 alineatul (1) din tratat (a se vedea Hotărârea Curții din 30 iunie 1966, *Société technique minière*, cauza 56/65, Rec. p. 337).

130 Ea susține că interdicția de închiriere nu este indispensabilă pentru a menține coerența sistemului de certificare în cauză. Pentru a sublinia caracterul disproporționat al interdicției, ea observă că interdicția exclude posibilitatea de a utiliza macarale certificate de alte organisme și nu autorizează contractantul principal să demonstreze, chiar în prealabil prin stabilirea unei liste, că subcontractantul său necertificat îndeplinește toate cerințele impuse de SCK. Mai mult, interdicția l-ar împiedica pe contractantul principal să recurgă la un subcontractant necertificat în cazul în care șeful lucrării a renunțat în mod explicit la garanțiile de calitate legate de certificatul SCK și a autorizat utilizarea de macarale necertificate.

131 Sistemul de certificare al SCK nu ar îndeplini criteriile enunțate la considerentul 23 primul paragraf din decizia contestată. Mai întâi, ar fi prezentat încă de la început și în orice caz parțial până la 21 octombrie 1993 caracteristicile unui sistem închis (considerentul 24 din decizia contestată). În continuare, contrar afirmației reclamantelor, el nu ar fi permis recunoașterea altor sisteme de garanție. Amendamentul propus de reclamante la versiunea originală a articolului 7 a doua liniuță din regulamentul de certificare, destinat recunoașterii certificării altor organisme de drept privat [scrisoarea consiliului reclamantelor către Comisie (în atenția domnului Dubois) din 12 iulie 1993] nu ar avea nici un efect practic din cauza faptului că, pe de o parte, astfel de organisme nu există nici în Țările de Jos, nici în alte țări vecine și că, pe de altă parte, nu sunt recunoscute alte garanții decât certificatele private. În special, recunoașterea mărcii Keboma, precum și a atestărilor oficiale similare ale autorităților publice belgiene sau germane, ar rămâne exclusă.

— Aprecierea Tribunalului

132 În temeiul articolului 7 a doua liniuță din regulamentul SCK privind certificarea întreprinderilor de închiriere de macarale, este interzis întreprinderilor certificate de această fundație să închirieze macarale de la întreprinderile care nu sunt certificate.

133 În ceea ce privește, mai întâi, primul argument al primei părți a motivului, întemeiat pe o eroare de drept cu privire la trimiterea la criteriile de transparență, deschidere, independență și acceptare de garanții echivalente ale altor sisteme în vederea aprecierii compatibilității unui sistem de certificare cu articolul 85 alineatul (1) din tratat, trebuie să se observe că, în decizia contestată (considerentul 23), Comisia a considerat că nu putea fi apreciat caracterul

anticoncurențial decât în raport cu natura sistemului de certificare de care este legată această interdicție. În acest scop, ea a definit patru criterii – și anume deschiderea, independența, transparența și acceptarea de garanții echivalente de la alte sisteme – pe care sistemul de certificare trebuia să le îndeplinească pentru ca interdicția de închiriere să poată eventual să se sustragă aplicării articolului 85 alineatul (1) din tratat.

134 Rezultă dintr-o jurisprudență constantă că aprecierea conformității unui comportament cu articolul 85 alineatul 1 din tratat se face în contextul juridic și economic al cauzei (a se vedea, de exemplu, Hotărârea Société technique minière, menționată anterior și Hotărârea Tribunalului din 14 mai 1977, Vereniging van Groothandelaren in Bloemkwekerijprodukten și alții/Comisia, cauza T-77/94, Rec. p. II-759, punctul 140). Comisia fiind astfel îndreptățită să definească criteriile care concretizează cerințele articolelor 85 alineatul (1) din tratat într-o situație juridică și economică specifică, este necesar să se examineze dacă sunt relevante criteriile la care aceasta se referă la considerentul 23 primul paragraf din decizia contestată.

135 Cu toate acestea, deoarece Comisia se bazează numai pe absența lipsei de deschidere a sistemului de certificare al SCK și pe neacceptarea garanțiilor echivalente ale altor sisteme pentru a constata că, în prezenta cauză, interdicția de închiriere denaturează concurența (considerentul 23 al doilea paragraf din decizia contestată și articolul 3 din aceasta), este suficient să se aprecieze relevanța celor două criterii.

136 Relevanța criteriului de deschidere a sistemului de certificare pentru aprecierea interdicției de închiriere din prisma articolului 85 alineatul (1) din tratat nu ridică nicio îndoială. Astfel, interdicția de închiriere de la întreprinderi necertificate afectează considerabil posibilitățile concurențiale ale acestor întreprinderi, în ipoteza în care accesul la sistemul de certificare este dificil.

137 Al doilea criteriu de acceptare a garanțiilor echivalente ale altor sisteme este, de asemenea, pertinent. Interdicția de închiriere care împiedică întreprinderile certificate să facă apel la întreprinderi necertificate chiar dacă acestea din urmă aduc garanții echivalente garanțiilor sistemului de certificare nu își găsește, astfel, nicio justificare obiectivă într-o preocupare de menținere a calității produselor/serviciilor garantată de sistemul de certificare. Dimpotrivă, neacceptarea garanțiilor echivalente ale altor sisteme este de natură să protejeze întreprinderile certificate împotriva concurenței întreprinderilor necertificate.

138 Primul argument al părții a doua a motivului, întemeiată pe o eroare de drept, trebuie, prin urmare, respinsă.

139 În ceea ce privește al doilea argument al aceleiași părți, prin care reclamantele susțin că, Comisia a făcut o eroare de apreciere considerând că interdicția de închiriere a SCK restrânge concurența în sensul articolului 85 alineatul (1) din tratat, este necesar să se arate că, atunci când s-a discutat crearea SCK în cursul unei reuniuni a regiunii Noord Holland a FNK, la 27 septembrie 1983, participanții la această reuniune nu aveau deloc în vedere o intensificare a concurenței dintre ei, ci, mai degrabă, o majorare a prețurilor pe piață. Astfel, un proces-verbal de la această reuniune (prezentată de reclamante prin scrisoarea din 10 aprilie 1997) a

menționat în acești termeni propunerile unuia dintre participanți: „Un astfel de institut [de certificare] este un lucru foarte sănătos. Se așteaptă ca acest proiect, dacă este bine executat, să aibă un efect asupra prețurilor. Un alt participant la aceeași reuniune a estimat că proiectul de certificare era „o idee bună”. El a adăugat că, „într-o întreprindere, cifra de afaceri care a fost realizată contează mai mult decât rata de utilizare a mașinilor”. O întreprindere de închiriere de macarale care nu mărește rata de utilizare a mașinilor sale nu va înregistra o creștere a cifrei sale de afaceri decât prin majorarea tarifelor sale.

140 Pe de altă parte, al doilea argument al părții a doua se situează pe un plan diferit de cel de pe care Comisia a apreciat interdicția de închiriere în decizia contestată. Astfel, Comisia și-a întemeiat constatarea existenței unei restrângeri a concurenței pe faptul că această interdicție se aplica în cadrul unui sistem de certificare care nu era în totalitate deschis și care nu accepta garanții echivalente oferite de alte sisteme (considerentul 23 al doilea paragraf din decizia contestată).

141 Interdicția de închiriere impusă la articolul 7 a doua liniuță din Regulamentul privind certificarea întreprinderilor de închiriere de macarale ale SCK restrânge nu numai libertatea de acțiune a întreprinderilor certificate, ci afectează, mai ales, posibilitățile concurențiale ale întreprinderilor necertificate. Ținând seama de puterea economică a SCK, care, potrivit propriilor afirmații, reprezintă aproximativ 37 % din piața olandeză de închiriere de macarale mobile, caracterul sensibil al restrângerii concurenței în sensul articolului 85 alineatul (1) din tratat nu poate fi pusă la îndoială dacă, astfel cum constată Comisia, interdicția de închiriere funcționează în cadrul unui sistem de certificare care nu este în întregime deschis și care nu acceptă garanții echivalente ale altor sisteme (a se vedea în continuare punctele 143-151). Într-un astfel de caz, interdicția de închiriere consolidează de fapt caracterul închis al sistemului de certificare (considerentul 26 primul paragraf din decizia contestată) și restrânge considerabil accesul terților pe piața olandeză (considerentul 26 al doilea paragraf).

142 În acest stadiu, trebuie, prin urmare, să se examineze dacă sunt corecte premisele de fapt – și anume caracterul nu în totalitate deschis al sistemului de certificare al SCK și neacceptarea garanțiilor echivalente ale altor sisteme – pe care Comisia și-a întemeiat aprecierea.

143 Constatarea Comisiei, conform căreia sistemul de certificare al SCK nu era deschis în perioada contestată [de la 1 ianuarie 1991 (data impunerii interdicției de închiriere) la 4 noiembrie 1993 (data deciziei de suspendare a interdicției de închiriere), cu excepția perioadei dintre 17 februarie și 9 iulie 1992] se bazează pe următoarele elemente: ar fi fost mai dificil pentru întreprinderile neafiliate FNK decât pentru întreprinderile afiliate acestei asocieri să aibă acces la sistemul de certificare, întrucât costurile de participare pentru primele erau mai ridicate decât pentru ultimele; cerințele impuse de sistemul de certificare ar fi fost stabilite în funcție de situația din Țările de Jos, restrângând astfel accesul întreprinderilor străine. Astfel, până la 1 mai 1993, înscrierea în registrul comercial era obligatorie pentru sistemul de certificare al SCK și, până la 21 octombrie 1993, condițiile generale ale FNK trebuiau aplicate (punctul 24 din considerentele deciziei contestate).

144 Este necesar să se constate că elementele invocate de reclamante pentru a demonstra caracterul pretins deschis al sistemului de certificare al SCK nu sunt convingătoare.

145 Trebuie să se arate mai întâi că, în decizia contestată, Comisia a susținut că, „din septembrie 1987 până la 1 ianuarie 1992, participarea la proiectul de certificare era de aproximativ trei ori mai ieftină pentru membrii FNK decât pentru cei care nu erau afiliați la acesta” (considerentul 9). Faptul că membrii FNK au beneficiat de o reducere substanțială (de aproximativ 66 %) până la 1 ianuarie 1992 din contribuția lor pentru SCK nu a fost contestat de reclamante nici în cursul procedurii administrative, nici în cursul procedurii în fața Tribunalului. Chiar dacă, astfel cum pretind ele, această reducere constituia o compensare pentru serviciile de secretariat oferite de FNK către SCK, nu este mai puțin adevărat că o astfel de practică a avut ca efect să facă mai dificil accesul la sistemul de certificare al SNK pentru întreprinderile străine decât pentru întreprinderile olandeze, întrucât aproape toate întreprinderile certificate de SCK (mai mult de 90 % din întreprinderile certificate) erau membre ale FNK și că doar întreprinderile de închiriere de macarale cu sediul în Țările de Jos puteau deveni membre ale FNK [articolul 4 litera (a) din statutele FNK]. Acest efect de „excludere” a fost întărit de faptul că, dacă întreprinderile cu sediul în alte state membre optaseră totuși pentru o certificare de către SCK, ele ar fi trebuit să aplice, până la 21 octombrie 1993, condițiile generale ale unui organism la care ele nu puteau să adere și anume FNK și la elaborarea cărora nu putuseră participa. Caracterul închis sau, în orice caz, caracterul parțial închis, pentru întreprinderile din alte țări, rezultă, de asemenea, din faptul, necontestat, că cerințele sistemului de certificare al SCK au fost stabilite în funcție de situația din Țările de Jos și, în special, de legislația olandeză.

146 În ceea ce privește afirmația reclamantelor conform căreia orice întreprindere înscrisă în străinătate are în continuare posibilitatea de a obține un certificat de la SCK, trebuie să se observe că raportul Consiliului de Certificare din 11 ianuarie 1993 afirmă (p. 5) că nu există niciun obstacol în calea participării întreprinderilor străine la sistemul de certificare al SCK. Pentru a ajunge la această concluzie, raportul face trimitere la o modificare a acestor statute ale SCK, intrată în vigoare la 1 ianuarie 1992, care a reformulat obiectivul fundației SCK în sensul că aceasta urmărește promovarea și menținerea calității întreprinderilor de închiriere de macarale în general și nu doar în Țările de Jos. Cu toate acestea, chiar dacă este adevărat că statutele SCK nu exclud posibilitatea ca întreprinderile care nu au sediul în Țările de Jos să obțină o certificare de la SCK, nu rezultă automat din aceasta că sistemul de certificare al acesteia este un sistem complet deschis pentru întreprinderile cu sediul într-un alt stat membru. Astfel, caracterul parțial închis al sistemului de certificare este, în speță, atribuibil altor factori, care au fost identificați la punctul 145 de mai sus.

147 În ceea ce privește scrisoarea din 11 martie 1994 a președintelui Asociației de întreprinderi belgiene de închiriere de macarale, aceasta enunță că cel mai important obstacol pentru comerțul interstatual în sectorul închirierii de macarale mobile rezultă din disparitatea reglementărilor diferitelor state membre și că întreprinderile belgiene nu se simt, prin urmare, împiedicate, în ceea ce privește realizarea de lucrări în interiorul Comunității, de acțiunea SCK. În această privință, SCK însăși a afirmat în notificarea sa că obligațiile impuse de sistemul de certificare corespund aproximativ obligațiilor impuse de legislația olandeză întreprinderilor de închiriere de macarale, astfel încât certificarea garantează mai bine că aceste obligații legale sunt efectiv respectate (punctele 26 – 28 din notificarea SCK). Prin reluarea mai multor obligații din legislația olandeză în cadrul sistemului de certificare, SCK a consolidat și a întărit barierele în calea comerțului intracomunitar rezultate din eventuale

disparități între legislațiile naționale. Astfel, atunci când, în temeiul unei directive comunitare, are loc o recunoaștere reciprocă a diferitelor regimuri naționale într-un domeniu, impunerea, de către un organism privat de certificare, a obligației de respectare a legii olandeze în același domeniu are ca efect faptul că barierele în calea comerțului comunitar, pe care legislatorul comunitar a vrut să le elimine sunt menținute sau restabilite. Astfel, este cunoscut faptul că SCK efectuează anumite controale practicate anterior de Keboma, însă abandonate de aceasta din urmă după punerea în aplicare a dispozițiilor Directivei 89/392 (a se vedea punctul 3 de mai sus). Reclamantele au admis la punctul 114 din cererea lor: „Instituirea mărcii CE pentru macaralele de ridicare a redus și mai mult rolul legal al Keboma. Macaralele de ridicare care sunt prevăzute cu o marcă CE și cu o declarație de conformitate, nu sunt, de altfel, supuse unui control al Keboma pentru prima dată în folosință. Aceasta înseamnă că rolul SCK a crescut. În contextul regimului de certificare al SCK, se verifică temeinic dacă noile macarale de ridicare respectă dispozițiile legale aplicabile”. În aceste condiții, ele nu ar putea pretinde că un eventual obstacol întâmpinat de întreprinderile de închiriere de macarale străine pentru a pătrunde pe piața olandeză decurge exclusiv din diferențele dintre reglementările diferitelor state membre și nu din sistemul de certificare al SCK.

148 În ceea ce privește problema dacă sistemul de certificare al SCK permitea acceptarea de garanții echivalente de la alte sisteme, este necesar să se constate că, prin scrisoarea din 12 iulie 1993 adresată domnului Dubois din cadrul DG IV, SCK a propus o modificare a sistemului de certificare, conform căreia alte sisteme de certificare care îndeplinesc condițiile definite în baza normelor europene EN 45011 și care oferă garanții echivalente sistemului SCK ar fi recunoscute de aceasta din urmă. Prin urmare, rezultă din această propunere de modificare că, în versiunea sa inițială, sistemul de certificare al SCK nu prevedea recunoașterea unor astfel de sisteme echivalente. Pe de altă parte, chiar dacă, astfel cum susțin reclamantele, modificarea nu era decât o precizare a versiunii inițiale a articolului 7 a doua liniuță din regulamentul de certificare, trebuie să se constate că sistemul SCK nu prevede în niciun fel eventuala recunoaștere a unei reglementări a autorităților publice care aduce garanții echivalente garanțiilor SCK.

149 Din considerațiile precedente rezultă că, prin faptul că a estimat la considerentul 23 din decizia contestată că sistemul de certificare al SCK nu era deschis în totalitate (sau cel puțin nu era până la 21 octombrie 1993) și nu permitea să accepte garanții echivalente de la alte sisteme, Comisia nu a comis o eroare de apreciere. Prin urmare, interdicția de închiriere care întărește și mai mult caracterul lipsit de deschidere al sistemului de certificare și care avea ca efect să restrângă în mod considerabil accesul terților la piața olandeză și în special al întreprinderilor cu sediul într-un alt stat membru (a se vedea mai sus punctele 145-148), constituie efectiv o restrângere a concurenței în sensul articolului 85 alineatul (1) din tratat. Această concluzie nu ar fi diferită dacă reclamantele ar putea demonstra că clauza este necesară în vederea menținerii coerenței sistemului de certificare. Astfel, din cauza caracterului său lipsit de deschidere și a neacceptării garanțiilor echivalente ale altor sisteme, sistemul de certificare al SCK este incompatibil cu articolul 85 alineatul (1) din tratat, chiar dacă se dovedea, astfel cum pretind reclamantele, că avea o valoare adăugată în raport cu legislația olandeză. O clauză specială într-un astfel de sistem, astfel cum este clauza care interzice închirierea de la întreprinderi necertificate, nu devine compatibilă cu articolul 85 alineatul (1) prin necesitatea de a păstra coerența sistemului menționat, întrucât acesta este prin definiție incompatibil cu articolul 85 alineatul (1) din tratat.

150 Rezultă că cel de al doilea aspect al prezentului motiv trebuie respins.

151 În ședință, intervenientele au insistat în continuare ca Tribunalul să se pronunțe, de asemenea, cu privire la legalitatea modificării de la articolul 7 a doua liniuță din Regulamentul de certificare, cu privire la care părțile în acțiunea principală s-au înțeles pentru perioada de până la pronunțarea prezentei hotărâri (a se vedea mai sus punctul 26). Cu toate acestea, trebuie să se observe că, în cadrul unei acțiuni în anulare prevăzute la articolul 173 din tratat, instanța comunitară se limitează la un control al legalității actului atacat. În prezenta cauză, decizia contestată nu conține neapărat o apreciere cu privire la noua versiune a clauzei de interdicție de închiriere, din moment ce modificarea Regulamentului de certificare a intervenit ulterior datei deciziei. Cererea formulată de interveniente în ședință depășește limitele competenței conferite de tratat Tribunalului în cadrul unei acțiuni în anulare și, prin urmare, trebuie respinsă ca inadmisibilă.

În ceea ce privește al treilea aspect întemeiat pe eroarea de apreciere pe care Comisia ar fi comis-o atunci când a considerat că sistemul tarifelor recomandate și de compensare aveau ca obiect sau ca efect restrângerea concurenței în sensul articolului 85 alineatul (1) din tratat.

— Prezentare sumară a argumentelor părților

152 Reclamantele pretind că publicarea tarifelor recomandate, precum și elaborarea tarifelor de compensare, nu constituie la rândul lor restrângeri ale concurenței în sensul articolului 85 alineatul (1) din tratat, întrucât aceste tarife nu aveau alt obiectiv decât acela de a servi drept sprijin obiectiv pentru negocieri concrete și erau lipsite de forță obligatorie. Prin urmare, situația de pe piață ar fi fost identică dacă tarifele recomandate și estimările costurilor nu ar fi fost publicate. Astfel, orice operator de pe piață ar fi fost și ar fi rămas liber să stabilească în mod autonom politica sa comercială (Hotărârea Curții din 14 iulie 1981, Züchner, cauza 172/80, Rec., p. 2021, punctul 13). Reclamantele arată că tarifele de pe piață erau net inferioare tarifelor recomandate, publicate de FNK și erau diferite în funcție de întreprindere, de client și de comandă.

153 Articolul 3 litera b) din regulamentul de ordine interioară al FNK, care impune obligația de a practica tarife acceptabile cu riscul de a i se retrage calitatea de membru în baza articolului 10 din statut, nu ar implica în niciun fel faptul că cei afiliați FNK erau obligați să aplice tarifele recomandate. Pe de altă parte, nu s-ar fi efectuat nicio examinare individuală în toți anii de existență ai FNK pentru a verifica dacă se practicau tarife acceptabile și nu s-ar fi revocat nicio afiliere dintr-un motiv de acest gen. Cele două hotărâri menționate de Comisie la considerentul 20 din decizia contestată ar fi lipsite de relevanță. Hotărârea Curții din 17 octombrie 1972, Vereniging van Cementhandelaren/Comisia (cauza 8/72, Rec., p. 977) avea ca obiect aplicarea de tarife „recomandate” în cadrul unui sistem obligatoriu, care nu există în prezenta cauză și în care sunt prevăzute sancțiuni riguroase în caz de nerespectare și care permite astfel ca toți participanții să prevadă cu un grad rezonabil de certitudine care va fi politica de prețuri urmată de concurenții lor. Hotărârea Curții din 27 ianuarie 1987, Verband der Sachversicherer/Comisia (cauza 45/85, Rec., p. 405) ar fi făcut referire la o situație în care

acordul în cauză avea ca obiect să influențeze concurența, cu toate că în prezenta cauză publicarea tarifelor recomandate și a estimărilor costurilor ar avea un cu totul alt obiect.

154 În ceea ce privește tarifele de compensare, reclamantele nu neagă faptul că FNK, în mod incidental, a îndeplinit sarcinile de secretariat care îi reveneau în cadrul concertării pe aceste prețuri. Cu toate acestea, reclamantele consideră că participarea FNK la stabilirea tarifelor de compensare era atât de marginală încât aceasta nu poate să își asume responsabilitatea pentru ea. În măsura în care stabilirea tarifelor de compensare ar fi putut fi atribuită FNK, aceasta nu ar fi avut, în orice caz, nicio influență asupra situației concurențiale de pe piață. Piața, caracterizată de fenomenul „overnight contracting”, ar fi evoluat într-adevăr automat către o situație în care participanții care mențin relații comerciale regulate, concretizate în prestații identice și reciproce, definesc prețuri stabilite anterior, la care se raportează de fiecare dată când prestează un serviciu. Mai mult, Comisia nu ar fi demonstrat caracterul obligatoriu al tarifelor de compensare.

155 Comisia răspunde că din dispozițiile pertinente ale regulamentului de ordine interioară și ale statutului FNK rezultă că caracterul obligatoriu al tarifelor recomandate și de compensare este consecința obligației pentru membrii FNK de a practica tarife acceptabile, a căror încălcare poate fi sancționată prin pierderea calității de membru [articolul 10 alineatul (1) litera (d) din statut]. Mai mult, fenomenul „overnight contracting” ar face probabil faptul că aceste tarife recomandate serveau de fapt ca prețuri de referință.

— Aprecierea Tribunalului

156 Mai întâi trebuie să se verifice dacă atunci când a considerat că sistemul tarifelor recomandate și de compensare restrânge concurența în sensul articolului 85 alineatul (1) din tratat Comisia a comis o eroare de apreciere [a)]. În continuare ar trebui să se aprecieze dacă încălcarea reproșată poate fi imputată FNK [b)].

a) Sistemul de tarife recomandate și tarife de compensare

157 În decizia contestată (considerentele 20 și 21), Comisia consideră în esență că întreprinderile afiliate FNK erau obligate să respecte tarifele propuse de aceasta. Comisia consideră că, deși tarifele erau prețuri indicative, acestea ar fi restrâns totuși concurența, întrucât ar fi permis să se prevadă cu un grad rezonabil de certitudine politica de prețuri a concurenților.

158 Trebuie să se reamintească faptul că articolul 85 alineatul (1) litera (a) din tratat afirmă că sunt incompatibile cu piața comună acordurile care „stabilesc, direct sau indirect, prețuri de cumpărare sau de vânzare sau orice alte condiții de tranzacționare.”

159 Trebuie să se constate că, în cursul perioadei contestate, membrii FNK erau obligați, în temeiul articolului 3 litera (b) din regulamentul de ordine interioară, să practice prețuri „acceptabile” și că în temeiul articolului 10 alineatul (1) litera (d) din statut un membru poate fi exclus din FNK dacă acesta încalcă regulamentul de ordine interioară. S-a confirmat de către FNK că tarifele recomandate publicate (aplicabile în relațiile cu șefii de lucrări) concretizau noțiunea de tarif acceptabil prevăzută la articolul 3 litera (b) din regulamentul său de ordine interioară (punctul 17 din notificarea FNK). Trebuie să se admită că același lucru este valabil pentru tarifele de compensare (aplicabile operațiunilor de închiriere între membrii FNK) fixate în cadrul FNK, în mod normal pe o bază regională (a se vedea în continuare punctul 167). Astfel, este dificil să se conceapă că FNK ar fi colaborat la stabilirea unor tarife de compensare care nu ar fi fost tarife acceptabile în sensul articolului 3 litera (b) din Regulamentul de ordine interioară. Prin urmare, având în vedere faptul că tarifele recomandate și tarifele de compensare concretizează noțiunea de tarife acceptabile pe care membrii FNK sunt obligați să le practice în temeiul articolului 3 litera (b) din Regulamentul de ordine interioară al FNK, sistemul de prețuri recomandate și de compensare era efectiv un sistem de prețuri impuse membrilor acesteia.

160 Această constatare este coroborată de asemenea de faptul că, în opinia reclamantelor, sistemul de tarife al FNK fusese stabilit pentru a remedia o situație de instabilitate a pieței care s-ar fi tradus printr-un mare număr de falimente. Pe de altă parte, diferitele procese-verbale ale reuniunilor regionale ale FNK, care au fost prezentate Tribunalului în urma măsurii de organizare a procedurii impuse (a se vedea mai sus punctul 31), subliniază caracterul constrângător al tarifelor recomandate și de compensare ale FNK. Astfel, unul din participanții la reuniunea regiunii Noord Holland din 17 februarie 1981 a remarcat că „afilierea la FNK are dezavantajul că este obligatoriu să se aplice un tarif convenit” (proces-verbal, punctul 4). Mai mult, din procesul-verbal al reuniunii regiunii Noord Holland din 22 februarie 1982 (punctul 6) rezultă că nerespectarea tarifelor recomandate ar fi considerată o încălcare a Regulamentului de ordine interioară al FNK. Unul din participanții la această reuniune a adăugat că „ar trebui să se prevadă un mecanism de sancțiune a unor asemenea încălcări ale regulamentului prin impunerea de amenzi” (a se vedea, în același sens, procesul-verbal al reuniunii regiunii Oost Nederland din 16 aprilie 1986, punctul 3).

161 Cu toate că niciun caz concret de sancțiuni luate împotriva unor membri care nu au respectat acordul cu privire la prețuri nu este cunoscut, respectarea tarifelor făcea totuși obiectul unei verificări. Astfel, din procesele-verbale ale reuniunilor regiunilor FNK rezultă că unii membri ai acesteia au fost chemați la ordine. De exemplu, în procesul-verbal al reuniunii regiunii West Brabant/Zeeland din 8 decembrie 1980 (punctul 6) sunt consemnate următoarele idei, schimbate în urma nerespectării tarifelor convenite de domnul Van Haarlem: „Regiunea dezaprobă acțiunea domnului Van Haarlem și domnul Van Haarlem admite că ar fi fost preferabil ca aceasta să nu se fi produs” (a se vedea de asemenea procesul-verbal al reuniunii regiunii West Brabant/Zeeland din 21 februarie 1980, punctul 7).

162 Pe de altă parte, tocmai în vederea asigurării respectării tarifelor sale recomandate de membrii săi, FNK a oferit sprijinul său elaborării de tarife de compensare (a se vedea punctele 165-170 de mai jos). Astfel, o întreprindere de închiriere de macarale care reduce semnificativ prețurile va face obiectul unei cereri puternice din partea șefilor de lucrări și se va vedea obligată să închirieze macarale suplimentare de la concurenții săi. Interesul de a stabili tarife

de compensare ar decurge deci din faptul că o întreprindere de închiriere de macarale va lua în mod necesar în considerare aceste tarife atunci când își va stabili prețul pentru șefii de lucrări, în vederea evitării pierderilor în cazul închirierii unui număr suplimentar de macarale (a se vedea, de exemplu, procesul-verbal al reuniunii regiunii Noord Holland din 22 februarie 1982, punctul 6: „Trebuie convenite de comun acord tarife de compensare, întrucât aceste tarife ar avea totuși un anumit efect asupra tarifelor aplicate șefilor de lucrări. Astfel, dacă se știe că o macara nu se poate închiria unui coleg decât la un anumit tarif, se vor mări măsurile de precauție pentru a oferi șefilor de lucrări prețuri cu mult mai mici decât aceste tarife de compensare”; a se vedea, în același sens, procesul-verbal de la reuniunea regiunii West Brabant/Zeeland din 10 octombrie 1989, punctul 6; procesul-verbal de la reuniunea regiunii Midden Nederland din 21 februarie 1990, punctul 4; procesul-verbal de la reuniunea membrilor FNK care exploatează macarale pe șine din 24 august 1989, punctul 2). Astfel, pentru a relua termenii utilizați de domnul De Blank, director al FNK, tarifele de compensare aveau o „funcție educativă” (procesul-verbal al reuniunii regiunii West Brabant/Zeeland din 30 mai 1988, punctul 3).

163 Trebuie să se adauge că, potrivit elementelor de la dosar, sistemul de tarife al FNK a avut ca obiect majorarea tarifelor de pe piață. FNK însăși a susținut în notificarea sa că tarifele recomandate erau peste prețul pieței (punctul 18 din notificare). Stabilirea tarifelor de compensare în funcție de prețurile recomandate a produs în sine efecte, și anume o majorare a prețurilor aplicate în relațiile cu șefii de lucrări (procesul-verbal al regiunii Zuid-Holland din 9 octombrie 1990, punctul 7: tarifele de compensare au o „forță ascensională în raport cu prețurile pieței”; procesul-verbal de la reuniunea regiunii Noord Holland din 11 februarie 1987, punctul 5: „Domnul De Blank observă că regiunea Noord a cunoscut o intensă concertare cu privire la tarife. Mai întâi pe grupe și ulterior împreună cu cele trei regiuni-provincii. Acest lucru a dat cu siguranță roade”; procesul-verbal de la reuniunea regiunii Midden Nederland din 28 februarie 1991, punctul 4; procesul-verbal de la reuniunea membrilor FNK care exploatează macarale pe șine din 12 noiembrie 1991, punctul 3: „Se pare că tarifele pieței cresc la rândul lor din cauza acordurilor cu privire la tarifele de compensare”).

164 Din considerațiile precedente rezultă că sistemul de tarife recomandate și de compensare era un sistem de prețuri impuse care permitea membrilor FNK, chiar dacă unii dintre aceștia nu respectau întotdeauna prețurile fixate, să prevadă cu un grad rezonabil de certitudine politica de prețuri urmată de ceilalți membri ai asociației. Mai mult, s-a stabilit că acesta avea ca obiect majorarea prețurilor de pe piață. Prin urmare, Comisia a constatat în mod corect că acest sistem restrângea concurența în sensul articolului 85 alineatul (1) din tratat (Hotărârea Vereniging van Cementhandelaren/Comisia, menționată anterior, punctele 19 și 21 și Hotărârea Verband der Sachversicherer/Comisia, menționată anterior, punctul 41).

b) Răspunderea FNK în stabilirea tarifelor de compensare

165 Reclamantele consideră că FNK nu poate fi considerată responsabilă pentru elaborarea de tarife de compensare. Rolul FNK în stabilirea tarifelor de compensare nu ar fi depășit niciodată sarcinile incidente de secretariat. Aceste tarife ar fi fost elaborate pe planul local sau regional.

166 În această privință, trebuie să se constate că, pentru anumite categorii de macarale, și anume macaralele de peste 150 de tone și macaralele pe șenile, au fost stabilite tarife de compensare la scară națională. Din procesele-verbale trimise Tribunalului rezultă că tarifele de compensare au fost stabilite în cursul unor reuniuni în care toți membrii FNK care exploatau astfel de macarale erau reprezentați (a se vedea procesul-verbal al reuniunii întreprinderilor care exploatează macarale pe șenile din 15 februarie 1979, punctul 4). Reuniunile se țineau în principiu la sediul FNK, în prezența directorului FNK, domnul De Blank, iar procesele-verbale ale acestor reuniuni erau redactate pe hârtie cu antetul FNK.

167 Stabilirea unui tarif de compensare la un nivel național a fost mai degrabă excepția decât regula. Cu toate acestea, conducerea FNK ar fi vrut ca tarifele de compensare pentru celelalte macarale să fi fost de asemenea fixate la scară națională (a se vedea procesul-verbal al reuniunii regiunii Noord Holland din 4 septembrie 1989, punctul 5: „Conducerea ar dori cel mai mult să se ajungă la un singur tarif de compensare pentru toată țara”). Cu toate acestea, din rațiuni practice, stabilirea de tarife naționale de compensare pentru alte macarale decât cele de peste 150 de tone și pentru macaralele pe șenile nu s-a putut realiza. Conducerea FNK a considerat astfel că: „[...] numărul de întreprinderi care exploatează macarale cu greutatea între 100 și 150 de tone este prea ridicat pentru a încheia acorduri la scară națională. Conducerea a decis atunci că trebuia de asemenea să se elaboreze acorduri pentru aceste macarale la scară regională [...]” (procesele-verbale ale reuniunii regiunii West Brabant Zeeland din 15 octombrie 1990, punctul 7; a se vedea de asemenea procesul-verbal al reuniunii întreprinderilor care exploatează macarale hidraulice de peste 150 de tone din 25 septembrie 1990, punctul 6 și din 26 noiembrie 1991, punctul 6).

168 Rezultă că FNK însăși decidea dacă un tarif de compensare trebuia stabilit la scară națională sau la nivel regional.

169 În ceea ce privește în continuare implicarea FNK în elaborarea tarifelor de compensare regionale, trebuie să se remarce că, în termenii statutului FNK, regiunile constituie divizii ale FNK (articolul 16 din statute), că procesele-verbale ale regiunilor au fost redactate pe hârtie cu antetul FNK și că domnul De Blank, director al FNK, a participat la toate reuniunile regiunilor în care Tribunalul a primit procesul-verbal și în cursul cărora au fost discutate tarifele de compensare. Pe de altă parte, domnul De Blank a informat, în mai multe rânduri în cursul reuniunilor regionale, membrii regiunii în cauză cu privire la tarifele de compensare stabilite în alte regiuni (a se vedea de exemplu procesul-verbal al regiunii West Brabant Zeeland din 4 martie 1991, punctul 5; procesul-verbal al reuniunii regiunii Midden Nederland din 28 februarie 1991, punctul 4; procesul-verbal al reuniunii regiunii Noord Nederland din 24 septembrie 1990, punctul 7; procesul-verbal al reuniunii Noord Nederland din 26 septembrie 1988, punctul 5). De asemenea, acesta a colaborat activ la stabilirea de tarife de compensare în anumite regiuni. Mai mult, din procesul-verbal al regiunii Midden Nederland din 28 februarie 1991 (punctul 4) rezultă că o circulară a FNK cu privire la tarifele de compensare a condus, în anumite cazuri, la o majorare a prețurilor.

170 Din constatările anterioare rezultă că FNK a fost implicată în mod activ în elaborarea de tarife de compensare, indiferent dacă acestea au fost stabilite pentru toată țara sau pentru una sau anumite regiuni. Chiar dacă FNK, în calitate de asociație, nu a fixat unilateral tarifele, însă

a înregistrat tarifele de compensare care au fost convenite între întreprinderile de închiriere de macarale în cursul reuniunilor sale (procesul-verbal al reuniunii conducerii FNK din 4 aprilie 1990, punctul 8), nu este mai puțin adevărat că stabilirea tarifelor de compensare în cadrul unei regiuni sau la nivel național corespundea voinței FNK de a coordona comportamentul membrilor săi pe piață (Hotărârea Verband der Sachversicherer/Comisia, menționată anterior, punctul 32).

171 Rezultă că astfel Comisia nu a comis o eroare de apreciere prin faptul că a imputat FNK, la articolul 1 din decizia contestată, răspunderea sistemului de tarife de compensare.

172 Din considerentele precedente rezultă că al treilea aspect al celui de-al doilea motiv trebuie respins.

Cu privire la al patrulea aspect întemeiat pe o eroare de apreciere a prejudiciului adus comerțului între statele membre

— Prezentare sumară a argumentelor părților

173 Reclamantele susțin că practicile incriminate la articolele 1 și 3 din decizia contestată nu sunt de natură să afecteze comerțul între statele membre (Hotărârea Curții din 25 octombrie 1979, Greenwich Film Production, cauza 22/79, Rec., p. 3275, punctul 11; Hotărârea Tribunalului din 24 octombrie 1991, Petrofina/Comisia, cauza T-2/89, Rec., p. II-1087, punctul 222). În opinia acestora, piața de închirieri de macarale mobile ar fi limitată la teritoriul Țărilor de Jos din cauza mobilității sale reduse și a fenomenului de „overnight contracting”, astfel încât comerțul interstatal nu ar putea fi afectat în mod considerabil (Hotărârea Curții din 31 mai 1979, Hugin/Comisia, cauza 22/78, Rec., p. 1869). Faptul că două întreprinderi cu sediul în alt stat membru figurează printre petenți nu ar fi suficient pentru a demonstra că practicile contestate sunt susceptibile să aducă atingere comerțului interstatal. În ceea ce privește în special SCK, reclamantele susțin că sistemul de certificare este deschis întreprinderilor care provin din alte state membre în mod nediscriminatoriu, cu condiția ca ele să îndeplinească cerințele sistemului de certificare. Prin urmare, sistemul ar stimula, prin deschiderea sa, pătrunderea întreprinderilor străine pe piața olandeză. În ceea ce privește FNK, reclamantele subliniază că aceasta nu era decât indirect asociată stabilirii tarifelor de compensare care erau aplicabile doar la nivel local sau regional. Mai mult, aceste tarife vizau numai întreprinderile care le elaboraseră. Prin urmare, acestea nu ar fi avut niciun efect asupra comerțului interstatal în sectorul macaralelor mobile.

174 Comisia răspunde că, deși macaralele mobile nu pot fi deplasate decât pe o rază de 50 km, era perfect posibil ca schimburile între statele membre să fie afectate în regiunile frontaliere belgiene și germane. Faptul că două întreprinderi belgiene se numără printre petenți arată că piața în cauză nu este limitată la teritoriul olandez.

— Aprecierea Tribunalului

175 Potrivit unei jurisprudențe constante, un acord, o decizie sau o practică concertată pentru a putea aduce atingere comerțului dintre statele membre, trebuie, pe baza unui ansamblu de elemente obiective de drept și de fapt, să permită să se prevadă, cu un grad de probabilitate suficient, că acesta poate avea o influență directă sau indirectă, actuală sau potențială asupra fluxurilor comerciale dintre statele membre într-un sens care ar putea dăuna obiectivelor unei piețe unice între statele membre (a se vedea Hotărârea Curții din 29 octombrie 1980, Van Landewyck și alții/Comisia, cauzele conexate 209/78 - 215/78 și 218/78, Rec., p. 3125, punctul 170 și Hotărârea din 17 iulie 1997, Ferriere Nord/Comisia, cauza C-219/95 P, Rec., p. I-4411, punctul 20).

176 Reclamantele nu pot susține că practicile menționate în decizia contestată sunt susceptibile să aducă atingere comerțului interstatat, având în vedere faptul că, în sectorul închirierii de macarale mobile, orice comerț între statele membre ar fi exclus.

177 Este cunoscut faptul că macaralele mobile au o rază de acțiune de aproximativ 50 km. Prin urmare, se poate dezvolta un comerț interstatat în regiunile frontaliere ale Țărilor de Jos. Această concluzie este coroborată de faptul că două întreprinderi belgiene situate în apropiere de frontiera olandeză se numără printre întreprinderile care au depus o plângere pe lângă Comisie împotriva SCK și FNK. Ar fi surprinzător ca aceste întreprinderi să fi adoptat această inițiativă dacă nu dispun de nicio posibilitate de a intra pe piața olandeză.

178 Celelalte elemente invocate de reclamante nu pun sub semnul întrebării posibilitatea unui comerț interstatat, însă urmăresc să demonstreze că este exclus ca interdicția de închiriere și sistemul de tarife recomandate și de compensare să aducă atingere în mod considerabil comerțului interstatat.

179 În această privință, trebuie să se reamintească faptul că practicile care restrâng concurența și care se extind la întreg teritoriul unui stat membru au ca efect, prin propria lor natură, să consolideze compartimentările naționale, creând astfel un obstacol în calea întreprinderii economice dorite de tratat (Hotărârea Vereniging van Cementhandelaren/Comisia, menționată anterior, punctul 29 și Hotărârea Remia și alții/Comisia, menționată anterior, punctul 22; Hotărârea Tribunalului din 21 februarie 1995, SPO și alții/Comisia, cauza T-29/92, Rec., p. II-289, punctul 229).

180 În prezenta cauză, nu se contestă faptul că interdicția de închiriere a SCK, precum și tarifele recomandate ale FNK se aplică la întregul teritoriu olandez. Același lucru se aplică și în cazul unor tarife de compensare (a se vedea mai sus punctul 166). Prin urmare, aceste practici care restrâng concurența (a se vedea mai sus punctele 141-150 și 157-164) afectează, chiar prin natura lor, comerțul dintre statele membre. Pe de altă parte, în notificarea sa în vederea obținerii unei atestări negative sau a unei exceptări în temeiul articolului 85 alineatul (3) din tratat (a se vedea mai sus punctul 7), SCK a admis la rândul său că regulamentul privind certificarea întreprinderilor de închiriere de macarale ar putea afecta în mod negativ schimburile dintre statele membre (punctul 4.3 din notificare).

181 În ceea ce privește întrebarea dacă practicile menționate la articolele 1 și 3 din decizia contestată sunt de natură să afecteze comerțul dintre statele membre în mod considerabil, trebuie să se constate că, în pofida faptului că părțile nu se înțeleg cu privire la cota de piață exactă reprezentată de afiliații FNK și de întreprinderile certificate de către SCK, reclamantele însele au recunoscut că, în 1991, întreprinderile certificate de către SCK dețineau 37 %, iar membrii FNK aproximativ 40 % din piața olandeză de închiriere de macarale mobile. Trebuie să se admită că, deși cota de piață a întreprinderilor certificate de către SCK sau a membrilor FNK nu reprezenta „decât” 37 % sau 40 % din piața olandeză, reclamantele aveau o dimensiune și o putere economică suficient de mari pentru ca practicile lor, la care se referă decizia contestată (printre care cea de întezicere a închirerii și a tarifelor recomandate aplicabile pe întregul teritoriu olandez), să fie susceptibile să afecteze în mod considerabil comerțul între statele membre (Hotărârea Curții de la 1 februarie 1978, Miller/Comisia, cauza 19/77, Rec. p. 131, punctul 10).

182 Din considerentele precedente rezultă că al patrulea aspect al celui de al doilea motiv trebuie respins.

183 Rezultă din toate cele de mai sus că motivul întemeiat pe încălcarea articolului 85 alineatul (1) din tratat trebuie respins în totalitate.

Al treilea motiv: încălcarea articolului 85 alineatul (3) din tratat

Expunere sumară a argumentelor părților

184 Reclamantele arată în subsidiar că prin faptul că nu a declarat articolul 85 alineatul (1) inaplicabil în prezenta cauză, Comisia a încălcat articolul 85 alineatul (3) din tratat, întrucât sistemul de certificare al SCK, publicarea tarifelor recomandate și a costurilor estimate, precum și stabilirea tarifelor de compensare nu ar fi îndeplinit toate condițiile cerute de această ultimă dispoziție.

— În ceea ce privește refuzul Comisiei de a excepta interdicția de închiriere a SCK

185 Reclamantele susțin că sistemul de certificare ameliorează situația întreprinderilor de închiriere de macarale mobile, prin faptul că acesta contribuie la instituirea unei piețe transparente pe care operează întreprinderile care îndeplinesc cerințele de calitate superioare condițiilor legale. Această valoare adăugată a sistemului de certificare (a se vedea mai sus punctul 128), întărită de o politică de control mult mai activă decât controalele legale, ar fi în definitiv în beneficiul șefilor de lucrări. Mai mult, întrucât aceștia din urmă sunt reprezentați în cadrul SCK, ar fi evident că o parte echitabilă a „profitului” rezultat din sistemul de certificare ar fi rezervat utilizatorilor. Din motivele deja indicate mai sus (a se vedea punctul 126), interdicția de închiriere ar fi singurul mijloc de păstrare a coerenței sistemului de certificare în condițiile specifice ale pieței în cauză, astfel încât această eventuală restrângere a concurenței ar fi indispensabilă pentru a atinge scopul punerii în aplicare a sistemului de certificare. În loc să elimine concurența, sistemul de certificare o consolidează, prin faptul că face posibilă o

concrență crescută între întreprinderile certificate cu privire la prețuri și la alte condiții, prin garantarea unui nivel ridicat de calitate pe o piață transparentă fără a afecta în același timp posibilitatea de concurență între întreprinderile certificate și întreprinderile care nu sunt certificate.

186 Comisia răspunde că din considerentul 37 din decizia contestată rezultă că două condiții din patru prevăzute la articolul 85 alineatul (3) din tratat nu erau îndeplinite. În ceea ce privește cerința de a contribui la ameliorarea producției sau a distribuției, nu s-ar fi demonstrat că sistemul de certificare conține o valoare adăugată. În orice caz, restricțiile impuse întreprinderilor afiliate și inconveniente care rezultă pentru întreprinderile neafiliate ar fi prevalat în mod clar asupra posibilelor avantaje. Comisia consideră astfel că cea mai mare parte a condițiilor de certificare a unei întreprinderi de închiriere de macarale sunt obligații legale care fac obiectul unor controale din partea mai multor instanțe. Mai mult, aceasta contestă faptul că, în cadrul procedurii, SCK ar duce o politică de control mai activă decât cea urmată de Keboma. În ceea ce privește cerința unui caracter indispensabil al restricțiilor impuse pentru a atinge obiectivele urmărite de sistemul de certificare al SCK, Comisia face trimitere la argumentele prezentate la punctul 130 de mai sus pentru a demonstra că o interdicție de închiriere nu era indispensabilă.

— În ceea ce privește refuzul Comisiei de a excepta sistemul de tarife recomandate și de compensare

187 Reclamantele consideră că publicarea tarifelor recomandate și a estimărilor de costuri îndeplinesc, de asemenea, condițiile articolului 85 alineatul (3) din tratat. Astfel, s-ar fi recunoscut în practica decizională a Comisiei [a se vedea Decizia 93/174/CEE a Comisiei din 24 februarie 1993 privind o procedură de aplicare a articolului 85 din Tratatul CEE (IV/34.494 — Structuri tarifare în transporturile combinate de mărfuri) (JO L 73, p. 38, denumită în continuare „Decizia 93/174”) și Regulamentul (CEE) nr. 3932/92 al Comisiei din 21 decembrie 1992 privind aplicarea articolului 85 alineatul (3) din tratat anumitor categorii de acorduri, decizii și practici concertate în sectorul asigurărilor (JO L 398, p. 7, denumit în continuare „Regulamentul nr. 3932/92”)] faptul că existența unei structuri tarifare contribuie la transparența pieței și la progresul economic în sectorul în cauză prin faptul că utilizatorii pot compara mai bine întreprinderile care operează în cadrul acestuia. În consecință, utilizatorii ar beneficia de o parte echitabilă din acest profit. O asemenea transparență a pieței nu ar putea fi atinsă decât prin publicarea acestor tarife, astfel încât o restrângere a concurenței care ar decurge din aceasta ar fi indispensabilă. În cele din urmă, această publicare nu ar conduce la eliminarea unei părți substanțiale a concurenței, întrucât tarifele publicate nu ar fi obligatorii, lăsând părților care operează pe piață libertatea de a nu le aplica și, în consecință, posibilitatea de a crea concurență.

188 Tarifele de compensare ar trebui, de asemenea, să beneficieze de o exceptare în temeiul articolului 85 alineatul (3) din tratat. Situația celor care închiriază macarale mobile ar fi comparabilă cu cea a băncilor prin faptul că aceștia ar intra în mod regulat în relații bilaterale între ei prin închiriere. Întrucât Comisia a declarat că articolul 85 alineatul (1) din tratat nu se aplică unui acord de tarifare încheiat între bănci pentru servicii pe care acestea și le prestează reciproc [Decizia 87/103/CEE a Comisiei din 12 decembrie 1986 privind o procedură de

aplicare a articolului 85 din Tratatul CEE (IV/31.356 — ABI) (JO L 43, p. 51, denumită în continuare „Decizia 87/103”), ar trebui aplicat un tratament egal reclamantelor pentru stabilirea tarifelor de compensare. Aceste tarife ar comporta o îmbunătățire a producției crescând eficacitatea întrucât ar evita negocieri privind prețurile de fiecare dată când întreprinderile de închiriere de macarale închiriază o macara de la o altă întreprindere certificată. Această creștere a eficacității ar fi de asemenea în beneficiul șefilor de lucrări, astfel încât o parte echitabilă din profit ar reveni utilizatorilor. În măsura în care aceste tarife ar provoca o restrângere a concurenței, acestea ar fi indispensabile pentru realizarea acestei creșteri a eficienței. În cele din urmă, concurența nu ar fi eliminată într-o măsură substanțială întrucât, cu ocazia unei tranzacții speciale, orice parte care a participat la elaborarea tarifelor de compensare ar putea alege fie să aplice un alt preț, fie să renunțe la închiriere.

189 Comisia face trimitere la considerentul 34 din decizia contestată. Aceasta adaugă că FNK nu se poate baza pe Decizia 93/174, deoarece caracteristicile specifice ale acestei cauze lipsesc în speță. Tarifele recomandate ar viza prețul total și nu un element al prețului, iar necesitatea de transparență pe piața închirierilor de macarale mobile nu ar fi atât de importantă ca pe piața în cauză din decizia menționată. În cele din urmă, FNK nu ar putea nici să se prevaleze de decizia cu privire la tarifele interbancare pentru a demonstra caracterul indispensabil al tarifelor de compensare. Mai multe elemente ar diferenția situația întreprinderilor de închiriere de macarale mobile de cea a băncilor: băncile s-ar găsi într-o situație de cooperare forțată, întrucât acestea trebuie să colaboreze cu banca aleasă de clientul lor pentru a efectua un transfer, în timp ce întreprinderile de închiriere de macarale mobile și-ar alege ele însele subcontractantul; băncile s-ar confrunta cu un număr de tranzacții mult mai important; în final, tarifele de compensare ar fi însoțite de tarife recomandate aplicabile șefilor de lucrări, cu toate că, în Decizia 87/103, Comisia nu ar fi autorizat o concertare a băncilor cu privire la tarifele aplicate clientelei lor.

Aprecieria Tribunalului

190 Rezultă dintr-o jurisprudență constantă că Tribunalul exercită controlul asupra aprecierilor economice complexe făcute de Comisie în exercițiul puterii de apreciere conferit acesteia de articolul 85 alineatul (3) din tratat în ceea ce privește fiecare din cele patru condiții pe care le conține un control care trebuie să se limiteze la verificarea respectării normelor de procedură și de motivare, precum și a preciziei materiale a faptelor, a lipsei unei erori vădite de apreciere și a abuzului de putere (a se vedea Hotărârea Curții din 17 noiembrie 1987, BAT și Reynolds/Comisie, cauzele conexate 142/84 și 156/84, Rec., p. 4487, punctul 62; Hotărârea Tribunalului CB și Europay/Comisia, menționată anterior, punctul 109, Hotărârea din 15 iulie 1994, Matra Hachette/Comisia, cauza T-17/93, Rec., p. II-595, punctul 104 și Hotărârea SPO și alții/Comisia, menționată anterior, punctul 288).

191 În prezenta cauză, refuzul Comisiei de a excepta regulamentele și statutele FNK și respectiv ale SCK se bazează pe constatarea că două din cele patru condiții prevăzute la articolul 85 alineatul (3) din tratat nu sunt îndeplinite. Întrucât cele patru condiții pentru a beneficia de o exceptare în temeiul articolului 85 alineatul (3) din tratat erau cumulative (Hotărârea Curții din 17 ianuarie 1984, VBVB și VBBB/Comisia, cauzele conexate 43/82 și 63/82, Rec., p. 19, punctul 61 și Hotărârea SPO și alții/Comisia, menționată anterior, punctul

267), Comisia nu avea nici o obligație de a examina fiecare dintre condițiile de la articolul 85 alineatul (3).

— În ceea ce privește refuzul Comisiei de a excepta interdicția de închiriere a SCK

192 Reiese din considerentul 37 din decizia contestată că cererea de exceptare cu privire la sistemul de certificare al SCK, și anume interdicția de închiriere, a fost respinsă de către Comisie după ce a constatat că prima și a treia condiție de la articolul 85 alineatul (3) din tratat nu erau îndeplinite. Astfel, ea a considerat că sistemul de certificare al SCK nu ar aduce în realitate o valoare adăugată atât pe fond, cât și în planul procedurii, în raport cu cerințele legale. Prin urmare, sistemul nu ar contribui la îmbunătățirea producției sau la promovarea progresului tehnic sau economic [prima condiție de la articolul 85 alineatul (3) din tratat]. De altfel, chiar dacă sistemul de certificare ar aduce avantaje care prevalează asupra inconvenientelor care rezultă pentru întreprinderile necertificate, interdicția de închiriere nu ar fi fost indispensabilă pentru funcționarea sistemului [a treia condiție de la articolul 85 alineatul (3)].

193 Reclamantele consideră că dispozițiile de la articolul 85 alineatul (3) din tratat au fost încălcate de Comisie. Sistemul de certificare al SCK ar avea o valoare adăugată suficient de mare pentru a justifica pretinsa restrângere a concurenței care rezultă din interdicția de închiriere. Astfel, pe de o parte, SCK ar exercita o politică de control a cerințelor legale mai activă decât Keboma, care este instanța publică de control al macaralelor în Țările de Jos și, pe de altă parte, sistemul de certificare al SCK ar pune condiții, atât în planul tehnic, cât și în planul gestiunii întreprinderii, care ar trece dincolo de condițiile legale.

194 În ceea ce privește, mai întâi, pretinsul control mai eficient al cerințelor legale efectuat de SCK (pretinsa valoare adăugată procedurală), trebuie să se reamintească faptul că le revine autorităților publice și nu organismelor private obligația de a asigura respectarea prevederilor legale (Hotărârea Tribunalului din 12 decembrie 1991, Hilti/Comisia, cauza T-30/89, Rec., p. II-1439, punctul 118). O excepție de la această normă poate fi tolerată atunci când autoritățile publice au decis, din oficiu, să atribuie controlul respectării prevederilor legale unui organism privat. Cu toate acestea, în prezenta cauză, SCK a stabilit un sistem de control paralel controlului efectuat de instanțele publice fără a fi existat un transfer către SCK al competențelor de control exercitate de instanțele publice. De altfel, afirmația de la considerentul 37 al doilea paragraf din decizia contestată, conform căreia „întreprinderile care nu participă la sistemul de certificare al SCK pot de asemenea demonstra că sunt conforme cu cerințele legale”, nu este contestată în mod serios de către reclamante. Astfel, nu a fost demonstrat că controlul cerințelor legale efectuat de instanțele publice conținea lacune care ar fi putut face necesară stabilirea unui sistem de control privat. Chiar dacă se demonstrase că este mai eficient controlul cerințelor legale efectuat de SCK decât controlul efectuat de instanțele publice olandeze, nu este mai puțin adevărat că reclamantele nu au stabilit în nici un fel că sistemul de control legal era insuficient. Trebuie să se sublinieze că SCK, creată în 1985, nu a introdus decât la 1 ianuarie 1991 clauza în care se prevede interdicția de închiriere în regulamentul său de certificare. În răspunsul la o întrebare adresată de Tribunal în ședință, consiliul reclamantelor a recunoscut că SCK nu fusese sesizată, anterior introducerii interdicției de închiriere, cu nicio plângere din partea șefilor de lucrări cu privire la eventuala

utilizare, de către o întreprindere certificată, a macaralelor închiriate de la întreprinderi necertificate, macarale care în mod necesar ar fi făcut obiectul doar al controalelor efectuate de instanțele publice. În aceste condiții, Comisia era îndreptățită să considere că „restricțiile impuse întreprinderilor afiliate și inconvenientele create întreprinderilor neafiliate depășesc cu mult eventualele avantaje estimate de SCK” (punctul 37 al doilea paragraf din considerentele deciziei în litigiu). Prin urmare, aprecierea Comisiei, conform căreia pretinsa valoare adăugată procedurală a sistemului de certificare nu îndeplinea prima condiție a articolului 85 alineatul (3) din tratat, nu era, în orice caz, viciată de o eroare vădită.

195 În ceea ce privește în continuare pretinsa valoare adăugată materială a sistemului de certificare al SCK care decurgea din faptul că sistemul în cauză ar pune condiții, atât pe plan tehnic, cât și în planul gestiunii întreprinderii, trecând dincolo de condițiile legale, Comisia a considerat în decizia contestată: „[...] nu s-a stabilit că sistemul de certificare al SCK ar fi mai performant decât normele legale. Obligațiile impuse întreprinderilor afiliate corespund în mare măsură prevederilor legale în vigoare [...]” (considerentul 37 primul paragraf). Astfel, cea mai mare parte din cerințele de securitate impuse de SCK ar fi fost deja impuse de legislația olandeză. Același lucru ar fi valabil pentru „condițiile impuse de SCK în afara chestiunilor de securitate, în special cele în legătură cu impozitul și contribuțiile sociale, înscrierea la camera de comerț, asigurarea răspunderii civile, solvabilitatea și aplicarea convențiilor colective” (considerentul 37 al treilea paragraf). Comisia adaugă că „SCK impune de asemenea obligații în materie de gestiune a întreprinderii care depășesc dispozițiile legale, însă acest lucru nu este suficient pentru a justifica restricțiile privind concurența” (considerentul 37 al treilea paragraf *in fine*).

196 Trebuie să se arate că legalitatea deciziei care refuză beneficiul unei excepții trebuie apreciată în lumina elementelor invocate de părțile din notificare, astfel cum sunt menționate în cursul procedurii administrative (a se vedea, de exemplu, Hotărârea Curții din 17 ianuarie 1995, Publishers Association/Comisia, cauza C-360/92 P, Rec., p. I-23, punctele 39 - 41).

197 În notificarea sa, SCK a explicat că sistemul de certificare impune trei tipuri de obligații pentru întreprinderi: este vorba (în primul rând) de cerințe cu privire la macaralele mobile, (în al doilea rând) de obligații generale privind întreprinderea și (în al treilea rând) de cerințe privind personalul întreprinderii.

198 În ceea ce privește prima categorie de cerințe, care corespunde „cerințelor de securitate” din decizia contestată, SCK susține explicit în notificarea sa că aceste obligații „se aplică de asemenea în temeiul dispozițiilor legale naționale” (punctul 26 din notificare). Același lucru se aplică, în opinia acesteia, cerințelor privind personalul întreprinderii. Aceasta explică în notificarea sa: „[...] este vorba [...] de cerințe care sunt deja impuse prin lege. SCK caută numai să facă astfel încât întreprinderile certificate să poată demonstra că acestea îndeplinesc aceste obligații legale” (punctul 28 din notificare).

199 În ceea ce privește obligațiile generale privind întreprinderea, SCK explică în notificarea sa: „[acestea] se referă la obligațiile fiscale, obligațiile de asigurare și la solvabilitate. Aici, de asemenea, cerințele sunt deja în mare parte impuse întreprinderilor prin legi naționale, certificarea aducând o garanție crescută că cerințele legale sunt efectiv respectate. Acest lucru se aplică în special cerințelor referitoare la plata impozitelor, la înscrierea în registrul

comerțului și la obligația de asigurare” (punctul 27 din notificare). SCK nu menționează în notificarea sa decât trei obligații extralegale pentru întreprinderile certificate: o cerință de solvabilitate și de lichidități minime, o obligație (între timp retrasă) de a aplica condițiile generale ale FNK și o obligație de a încheia o asigurare de răspundere civilă.

200 În ceea ce privește chestiunea pretensei valori adăugate a sistemului de certificare în cauză, trebuie să se constate că SCK s-a concentrat în notificarea sa pe necesitatea unui control suplimentar al cerințelor legale existente (valoare adăugată procedurală) mai degrabă decât pe o valoare adăugată materială. În ceea ce privește valoarea adăugată materială, este important să se constate că în decizia contestată (a se vedea mai sus punctul 195) Comisia a reluat fidel teza care fusese apărută de SCK în notificarea sa (a se vedea mai sus punctele 198 și 199) și anume cea conform căreia obligațiile impuse de sistemul de certificare al SCK corespund cu aproximație prevederilor legale în vigoare. În principiu, o asemenea constatare ar trebui să fie suficientă pentru a respinge acuzația conform căreia Comisia ar fi comis o eroare vădită de apreciere prin faptul că a considerat că sistemul de certificare al SCK nu oferea o adevărată valoare adăugată materială în raport cu cerințele legale.

201 Cu toate acestea, în cursul procedurii administrative, reclamantele au acordat o mai mare importanță presupusei valori adăugate materiale a sistemului. Astfel, în răspunsul lor la comunicarea obiecțiilor din 16 decembrie 1992, care face referire la un tabel atașat în anexa 3 la răspunsul respectiv, ele au susținut că sistemul de certificare impunea un număr de cerințe de securitate și de eficiență care nu erau prevăzute de legea olandeză (punctul 9 din răspunsul la comunicarea obiecțiilor). În răspunsul lor la comunicarea obiecțiilor din 21 octombrie 1994, ele au făcut referire la același tabel pentru a demonstra existența unei valori adăugate materiale (punctul 32 din răspunsul la comunicarea obiecțiilor; anexa 19 la cerere). Trebuie să se observe că acest tabel cuprinde o enumerare a condițiilor impuse de sistemul de certificare cu indicația, în ceea ce le privește pe fiecare dintre ele, a caracterului legal sau extralegal. O prezentare similară a fost făcută la punctele 101-118 din cerere.

202 În realitate, teza apărută de reclamante în răspunsul lor la comunicarea obiecțiilor și în cererea lor este greu compatibilă cu descrierea pe care SCK o făcuse cerințelor sistemului de certificare în notificarea sa (punctele 26-28 din notificare; a se vedea mai sus punctele 198 și 199). Valoarea adăugată a unui sistem de certificare nu decurge din simplul fapt că acesta impune obligații neprevăzute în lege. Astfel, sistemul de certificare al SCK nu putea avea o valoare adăugată reală decât în cazul în care condițiile impuse de acest sistem puteau realiza obiectivul urmărit, care este acela de a oferi garanția unei securități suplimentare șefilor de lucrări (a se vedea, în această privință, punctele 80 – 87 din cerere). Reclamantele au omis să explice de ce și în ce măsură condițiile extralegale ar fi adecvate pentru realizarea acestui obiectiv. Prin urmare, prin limitarea, în cursul procedurii administrative și în cererea lor, la demonstrarea caracterului extralegal al mai multor cerințe ale sistemului de certificare, presupunând astfel că sistemul produce o valoare adăugată materială, acestea nu reușesc să demonstreze că o eroare vădită de apreciere ar fi fost făcută de Comisie prin faptul că a considerat, pe de o parte, că „nu s-a stabilit că sistemul de certificare al SCK ar fi mult mai eficient decât normele legale” (considerentul 37 primul paragraf din decizia contestată) și, pe de altă parte, că anumite condiții extralegale impuse nu sunt suficiente „pentru a justifica restrângerea concurenței” (punctul 37 al treilea paragraf *in fine*).

203 Rezultă că reclamantele nu au stabilit că aprecierea Comisiei, conform căreia sistemul de certificare al SCK și interdicția de închiriere nu îndeplinesc prima din cele patru condiții enunțate la articolul 85 alineatul (3) din tratat, ar fi viciată de o eroare vădită (a se vedea, de exemplu, Hotărârea Landewyck/Comisia, menționată anterior, punctul 185). În ceea ce privește caracterul cumulativ al celor patru condiții cerute de o exceptare în temeiul articolului 85 alineatul (3) din tratat, nu este necesar să se analizeze aspectul dacă o eroare vădită de apreciere a fost făcută de Comisie în ceea ce privește caracterul indispensabil al interdicției de închiriere în cadrul sistemului de certificare al SCK (a se vedea, de exemplu, Ordonanța Curții din 25 martie 1996, SPO și alții/Comisia, cauza C-137/95 P, Rec., p. I-1611, punctul 48; Hotărârea CB și Europay/Comisia, menționată anterior, punctele 110 și 115).

204 Prin urmare, motivul întemeiat pe o încălcare a articolului 85 alineatul (3) din tratat trebuie respins, în măsura în care vizează interdicția de închiriere.

— În ceea ce privește refuzul Comisiei de a excepta sistemul de tarife recomandate și de compensare

205 Comisia a întemeiat refuzul său de a acorda o exceptare pentru sistemul de tarife recomandate și de compensare al FNK pe constatarea conform căreia primele două condiții de la articolul 85 alineatul (3) din tratat nu erau îndeplinite. Astfel, ea a considerat la considerentul 34 din decizia contestată: „Nu s-a stabilit că obligația de a aplica tarife acceptabile, independent de presupusul obiectiv de a ameliora transparența pe piață, contribuie la îmbunătățirea sectorului de închirieri de macarale și permite clienților, în prezenta cauză întreprinderile de închiriere de macarale de ridicare, să primească o parte echitabilă din profitul rezultat. Dimpotrivă, în urma unei anchete sectoriale independente [...], tarifele recomandate și de compensare utilizate, care erau stabilite de FNK pentru a concretiza noțiunea de tarif «acceptabil», erau în general superioare tarifelor pieței. Autorii anchetei explică acest fenomen în special prin faptul că «există concurență pe piață».

206 Rezultă dintr-o jurisprudență constantă că, în cazul în care se cere o exceptare în temeiul articolului 85 alineatul (3) din tratat, întreprinderilor care fac notificarea le revine obligația de a furniza Comisiei elementele care stabilesc că sunt reunite cele patru condiții prevăzute de această dispoziție (Hotărârea VBVB și VBBB/Comisia, menționată anterior, punctul 52 și Hotărârea Matra Hachette/Comisia, menționată anterior, punctul 104).

207 În ceea ce privește, în primul rând, tarifele de compensare, trebuie să se constate că, în capitolul notificării sale referitoare la articolul 85 alineatul (3) din tratat, FNK a pretins doar că aceste tarife nu eliminau concurența (punctul 25 din notificare). De asemenea, în răspunsurile sale la comunicările obiecțiilor din 16 decembrie 1992 și din 21 octombrie 1994, reclamantele n-au adus niciun element nou pentru evaluarea tarifelor de compensare din perspectiva articolului 85 alineatul (3) din tratat. Cu toate că reclamantele au adoptat în cursul procedurii administrative o abordare care se potrivea perfect cu raționamentul lor conform căruia stabilirea tarifelor de compensare nu avea nici o legătură cu FNK (punctul 19 din notificarea FNK), acestea nu au prezentat Comisiei nici un element de probă pentru a stabili că, în ceea ce

privește sistemul de tarife de compensare, primele trei condiții de la articolul 85 alineatul (3) din tratat erau îndeplinite. În aceste condiții, ele nu ar putea pretinde că, prin faptul că a considerat că „nu se stabilise” (considerentul 34 din decizia contestată) că sistemul tarifelor de compensare îndeplinea primele două condiții de la articolul 85 alineatul (3) din tratat, Comisia a comis o eroare vădită de apreciere.

208 În ceea ce privește tarifele recomandate de FNK, reclamantele au pretins în cursul procedurii în fața Tribunalului că un asemenea sistem mărește transparența de pe piață. Utilizatorii, și anume șefii de lucrări, ar beneficia de această transparență. Aceasta ar simplifica comparațiile pe care utilizatorii le pot face între ofertele concurente. Reclamantele consideră că celelalte două condiții de la articolul 85 alineatul (3) din tratat sunt de asemenea îndeplinite, prin faptul că restrângerea concurenței este indispensabilă pentru a atinge aceste obiective și că nu se elimină o parte substanțială a concurenței.

209 Trebuie să se constate că, în pofida faptului că FNK nu s-a bazat în notificarea sa pe avantajul unei presupuse creșteri a transparenței pieței pentru a justifica acordarea unei exceptări (punctele 22-24 din notificare), reclamantele au susținut totuși acest argument în cursul procedurii administrative și în special în răspunsul lor la comunicarea obiecțiilor din 21 octombrie 1994 (punctul 28 din acest răspuns).

210 Argumentul transparenței pieței este inerent oricărui sistem de tarife recomandate fixate și publicate de o asociație care reprezintă o parte importantă din întreprinderile care își desfășoară activitatea pe o anumită piață. În aceste condiții, demonstrarea unui argument al transparenței pieței legat de sistemul de tarife recomandate nu este suficient pentru a stabili că prima condiție de la articolul 85 alineatul (3) din tratat este îndeplinită. În plus, argumentația reclamantelor și aprecierea de către Comisie a tarifelor recomandate la punctul 34 din considerentele deciziei contestate se situează pe planuri diferite. Într-adevăr, Comisia nu a susținut niciodată că sistemul de tarife recomandate nu sporește transparența pieței. Aceasta a considerat doar că „independent de presupusul obiectiv de a crește transparența pe piață”, primele două condiții prevăzute la articolul 85 alineatul (3) din tratat nu erau îndeplinite. În această privință, Comisia a estimat în mod corect în decizia contestată că respectarea tarifelor recomandate se impunea membrilor FNK (a se vedea mai sus punctele 159-164) prin faptul că aceste tarife concretizau noțiunea de tarif acceptabil pe care membrii FNK erau obligați să o aplice în temeiul articolului 3 litera (b) din Regulamentul de procedură al acesteia (punctul 20 din decizia contestată). De altfel, nu se contestă faptul că tarifele menționate erau cu mult mai mari decât tarifele de pe piață (punctul 34 din considerente deciziei contestate și punctul 18 din notificarea FNK).

211 Prin urmare, după ce a constatat că tarifele FNK erau tarife impuse și, în plus, erau mai mari decât prețurile pieței, Comisia a considerat la punctul 34 din considerentele deciziei contestate că, deși sistemul ar mări transparența – punct asupra căruia aceasta nu trebuia să se pronunțe – eventualele avantaje ale sistemului, și anume ameliorarea transparenței pieței, nu puteau compensa atingerea adusă concurenței prin prețurile impuse și, în special, un anumit dezavantaj care rezultă din sistem prin faptul că avea drept obiect o creștere a prețurilor în raport cu prețurile pieței. În aceste condiții, reclamantele, care s-au mulțumit să afirme în cererea lor că avantajul sistemului de tarife recomandate era acela de a spori transparența de pe

piață, nu demonstrează că, prin faptul că a considerat că „independent de presupusul obiectiv de creștere a transparenței” (considerentul 34 din decizia contestată) primele două condiții de la articolul 85 alineatul (3) din tratat nu erau îndeplinite, Comisia a comis o eroare vădită de apreciere.

212 Rezultă din considerațiile precedente că al treilea motiv, întemeiat pe o încălcare a articolului 85 alineatul (3) din tratat, trebuie respins în întregime.

Al patrulea motiv: încălcarea drepturilor apărării

Expunere sumară a argumentelor părților

213 Acest motiv cuprinde trei aspecte.

214 În ceea ce privește primul aspect, reclamantele susțin că obligația impusă de articolul 6 din CEDO de a se pronunța într-un termen rezonabil a fost încălcată de către Comisie. Acestea susțin că durata extinsă a procedurii administrative a fost în mod deliberat provocată de Comisie, întrucât aceasta a recunoscut că nu considerase cauza prioritară din motivul că aceasta era, de asemenea, pendinte în fața instanței olandeze și că încălcările încetaseră de la pronunțarea Ordonanței din 11 februarie 1992 a Arrondissementsrechtbank te Utrecht. Această stare de lucruri nu s-ar fi schimbat decât în urma pronunțării Hotărârii Gerechtshof te Amsterdam din 9 iulie 1992, care a permis SCK să restabilească interdicția de închiriere. Mai mult, reclamantele reamintesc că, în cursul procedurii administrative, Comisia le-a adresat două comunicări ale obiecțiilor. Acestea adaugă că ultima comunicare, notificată la 22 de luni după prima, nu conținea nicio schimbare în aprecierea Comisiei cu privire la fapte și la calificarea juridică a acestora. O astfel de întârziere a procesului decizional, în momentul în care reclamantele insistaseră în privința urgenței, renunțând în octombrie 1994 la dreptul lor la o audiție, ar constitui o încălcare gravă a procedurii.

215 În a doua parte a motivului, reclamantele susțin că, prin adoptarea unei decizii în temeiul articolului 15 alineatul (6) din Regulamentul nr. 17 fără a le fi audiat în cursul unei ședințe, Comisia a încălcat același articol din CEDO.

216 În final, în al treilea aspect, acestea susțin că dreptul lor la apărare a fost încălcat de Comisie, prin faptul că le-a refuzat accesul la dosar (a se vedea mai sus punctul 24). Comisia nu ar putea pretinde că acestea au renunțat la dreptul lor de acces la dosar prin faptul că nu s-au prevalat de acesta înainte de a răspunde comunicării obiecțiilor (a se vedea *Al doisprezecelea raport privind politica de concurență*). În plus, poziția Comisiei ar fi disproporționată, întrucât aceasta ar priva partea în cauză de posibilitatea de a-și pregăti cât mai bine apărarea în momentul examinării juridice a deciziei Comisiei, fără a rezulta clar care interes al Comisiei ar fi deservit. În cele din urmă, reclamantele nu ar solicita accesul numai la „dosar”, ci și la notele interne schimbate în prezenta cauză între DG III și IV între 18 noiembrie 1993 și 27 septembrie 1994 (a se vedea mai sus punctul 28). Cu toate că astfel de note nu sunt în principiu accesibile, reclamantele pretind că ar fi justificată o excepție de la

acest principiu, întrucât aceste note ar putea fi utilizate pentru a verifica dacă există, în prezenta cauză, un abuz de putere (Concluziile avocatului general Vesterdorf prezentate în Hotărârea Tribunalului din 24 octombrie 1991, Rhône-Poulenc/Comisia, cauza T-1/89, Rec., p. II-867, 869 și 891).

217 Comisia se referă, pentru a răspunde primului aspect, la memoriul său în apărare în cauza T-213/95. În ceea ce privește al doilea aspect, aceasta răspunde că, în lipsa unui text legal care să prevadă că întreprinderile sau asociațiile în cauză trebuie audiate sau în lipsa unei situații de fapt specifice care să implice că, în prezenta cauză, o audiere era singura posibilitate de a garanta efectiv drepturile apărării, Comisia nu ar fi fost în niciun fel obligată să asculte reclamantele după consultarea acestora în scris. În ceea ce privește al treilea aspect, aceasta arată că rezultă dintr-o jurisprudență constantă că accesul la dosar în cauzele cu privire la concurență are ca obiectiv să le permită destinatarilor unei comunicări a obiecțiilor să ia la cunoștință de probele din dosarul Comisiei, cu scopul de a putea să se pronunțe în mod eficient, pe baza acestor probe, cu privire la concluziile la care a ajuns Comisia în comunicarea obiecțiilor (a se vedea Hotărârea Tribunalului din 29 iunie 1995, Solvay/Comisia, cauza T-30/91, Rec., p. II-1775, punctul 59). Reclamantele nu ar fi exploatat posibilitatea de a consulta dosarul Comisiei după notificarea comunicării obiecțiilor, astfel încât nu ar mai exista niciun motiv de a le acorda accesul la dosar într-o etapă ulterioară a procedurii și, cu siguranță, nu ulterior adoptării deciziei contestate.

Aprecierea Tribunalului

218 Reclamantele au invocat deja, în cauza T-213/95, primul aspect al prezentului motiv, întemeiat pe o încălcare a obligației impuse de articolul 6 din CEDO de a se pronunța într-un termen rezonabil. Acest aspect trebuie respins din motivele expuse la punctele 53-70 de mai sus.

219 În ceea ce privește al doilea aspect întemeiat pe faptul că reclamantele ar fi trebuit să fie audiate anterior adoptării de către Comisie a deciziei sale din 13 aprilie 1994 în temeiul articolului 15 alineatul (6) din Regulamentul nr. 17, este necesar să se observe că, deși dreptul comunitar obligase Comisia să audieze oral persoanele interesate anterior adoptării unei astfel de decizii, nerespectarea acestei obligații nu ar fi făcut altceva decât să afecteze legalitatea Deciziei Comisiei din 13 aprilie 1994, iar nu a deciziei contestate, singura care este supusă unei examinări a legalității în prezenta cauză. Nu se contestă faptul că reclamantele au renunțat, în răspunsul lor la comunicarea obiecțiilor din 21 octombrie 1994, la organizarea unei audieri anterior adoptării deciziei contestate. Prin urmare, al doilea aspect al acestui motiv trebuie de asemenea respins.

220 În ceea ce privește ultimul aspect întemeiat pe refuzul Comisiei de a acorda accesul la dosar, se va arăta că reclamantele nu au formulat o cerere în această privință decât în urma adoptării deciziei contestate. În consecință, legalitatea acesteia din urmă nu poate în niciun caz fi afectată de refuzul Comisiei de a acorda accesul solicitat (a se vedea, în special, Hotărârea Tribunalului din 6 aprilie 1995, Baustahlgewebe/Comisia, cauza T-145/89, Rec., p. II-987, punctul 30). De altfel, reclamantele nu au invocat nici un indiciu de natură să demonstreze că

dosarul ar putea conține elemente dezincriminatorii. Acestea nu au susținut nici că ele nu au avut acces la toate probele împotriva lor. De asemenea, în ceea ce privește schimburile de opinii dintre DG III și IV, acestea nu pretind că aceste note interne, la care terții nu pot avea, în principiu, acces (Hotărârea Tribunalului din 17 decembrie 1991, Hercules Chemicals/Comisia, cauza T-7/89, Rec., p. II-1711, punctul 54; Hotărârea Curții din 6 aprilie 1995, BPB Industries și British Gypsum/Comisia, cauza C-310/93 P, Rec., p. I-865, punctul 25) le-ar putea fi dezincriminatorii. Acestea susțin că aceste note ar putea fi utilizate pentru a verifica existența, în prezenta cauză, a unui abuz de putere. În cererea lor, acestea nici măcar nu au considerat necesar să formuleze un motiv întemeiat pe un abuz de putere pentru a demonstra ilegalitatea deciziei contestate.

221 În aceste condiții, al treilea aspect al motivului trebuie să fie, de asemenea, respins.

222 Din aceste motive, cererea reclamantei care vizează adoptarea unor măsuri de cercetare judecătorească sau a unor măsuri de organizare a procedurii din 9 iulie 1996 (a se vedea mai sus, punctul 28) nu poate fi acceptată.

223 Rezultă din considerațiile precedente că al patrulea motiv, întemeiat pe o încălcare a drepturilor apărării, trebuie respins în întregime.

Al cincilea motiv: încălcarea articolului 190 din tratat

Expunere sumară a argumentelor părților

224 Reclamantele susțin că articolul 190 din tratat a fost încălcat de către Comisie. În prezenta cauză, Comisia trebuia să îndeplinească o obligație de motivare mai riguroasă din cauza faptului că se confrunta pentru prima dată cu problema conformității unui sistem de certificare cu regulile de concurență comunitare. Aceasta nu ar fi luat în considerare nici observațiile reclamantelor exprimate în cursul procedurii administrative. Reclamantele consideră în special că următoarele puncte nu au fost suficient motivate de către Comisie: calificarea SCK drept întreprindere în sensul articolului 85 alineatul (1) din tratat, precum și faptul că practicile criticate de SCK și de FNK restrângeau concurența și afectau schimburile între statele membre.

225 Comisia nu răspunde în mod specific acestui motiv.

Aprecierea Tribunalului

226 Potrivit unei jurisprudențe constante, obligația de a motiva o decizie individuală are ca scop să ofere persoanei interesate o indicație suficientă pentru a stabili dacă această decizie este într-adevăr întemeiată sau dacă aceasta este eventual atinsă de un viciu care permite contestarea validității acesteia și să permită instanței comunitare să își exercite controlul asupra

legalității deciziei. Sfera acestei obligații depinde de natura actului în cauză sau de contextul în care acesta a fost adoptat (a se vedea în special Hotărârea Curții din 14 februarie 1990, Delacre și alții/Comisia, cauza C-350/88, Rec., p. I-395, punctul 15; Hotărârea Tribunalului din 12 iunie 1997, Ladbroke/Comisia, cauza T-504/93, Rec., p. II-923, punctul 149). Astfel, Comisiei îi revine obligația de a își dezvolta raționamentul în mod explicit, atunci când adoptă, în cadrul unei practici decizionale, o decizie ce depășește în mod semnificativ cadrul deciziilor precedente (Hotărârea Curții din 26 noiembrie 1975, Papier Peints/Comisia, cauza 73/74, Rec. p. 1491, punctul 31).

227 În ceea ce privește mai întâi presupusa necesitate a unei motivări mai riguroase în prezenta cauză, trebuie să se constate că, deși nu se punută în partea dispozitivă a deciziei contestate decât cu privire la interdicția de închiriere și la sistemul de tarife recomandate și de compensare, Comisia a arătat totuși ce criterii trebuie să îndeplinească – deschidere, independență, transparență și acceptarea de garanții echivalente de la alte sisteme – pentru a putea fi considerată compatibilă cu articolul 85 alineatul (1) din tratat (punctul 23 din considerentele deciziei contestate). Reclamantele nu ar putea pretinde că, în ceea ce privește încălcările menționate în dispozitivul deciziei contestate (interdicția de închiriere și sistemul de tarife recomandate și de compensare), decizia merge mult mai departe decât deciziile precedente ale Comisiei. În orice caz, Comisia a expus în mod detaliat, în decizia contestată, motivul pentru care sistemul de tarife recomandate și de compensare și interdicția de închiriere constituiau încălcări ale articolului 85 alineatul (1) din tratat (punctele 20-31) și motivul pentru care aceste practici nu puteau beneficia de o exceptare în temeiul articolului 85 alineatul (3) din tratat (punctele 32-39). De asemenea, aceasta a expus suficient motivele pentru care consideră SCK drept o întreprindere în sensul articolului 85 alineatul (1) din tratat (punctul 17).

228 În ceea ce privește argumentul conform căruia Comisia ar fi trebuit să ia în considerare remarcile reclamantelor exprimate în cursul procedurii administrative, este necesar să se amintească faptul că, în cazul în care Comisia este obligată, în temeiul articolului 190 din tratat, să menționeze elementele de fapt de care depinde justificarea deciziei și considerentele juridice în baza cărora a adoptat decizia, această dispoziție nu obligă Comisia să discute toate elementele de fapt și de drept care au fost analizate în cursul procedurii administrative (Hotărârea BAT și Reynolds/Comisia, menționată anterior, punctul 72 și Hotărârea Tiercé Ladbroke/Comisia, menționată anterior, punctul 150). În plus, nu rezultă din niciun element de la dosar că un argument esențial care fusese ridicat în cursul procedurii administrative nu ar fi fost luat în considerare de către Comisie (a se vedea Hotărârea Publishers Association/Comisia, menționată anterior, punctele 41 și 42).

229 Rezultă că motivul întemeiat pe încălcarea articolului 190 din tratat nu este întemeiat.

230 Din considerentele precedente rezultă că concluziile privind anularea deciziei contestate trebuie respinse.

3. Cu privire la concluziile subsidiare privind anularea sau reducerea amenzilor

231 Reclamantele invocă trei motive în susținerea concluziilor lor subsidiare privind anularea sau reducerea amenzilor. Primul este întemeiat pe o încălcare a articolului 15 alineatul (2) din Regulamentul nr. 17, al doilea pe o încălcare a principiului proporționalității și al treilea pe o încălcare a articolului 190 din tratat.

Primul motiv: încălcarea articolului 15 alineatul (2) din Regulamentul nr. 17

Expunere sumară a argumentelor părților

232 Reclamantele pretind că impunerea unei amenzi nu era justificată. Ele consideră că nu este exactă constatarea de la considerentul 44 din decizia contestată conform căreia „FNK și SCK nu puteau ignora faptul că practicile comerciale incriminate aveau ca obiect sau cel puțin ca efect restrângerea concurenței”.

233 Nu s-ar putea presupune că SCK cunoștea obiectul sau cel puțin efectul anticoncurențial al interdicției de închiriere, pe de o parte, deoarece Consiliul de Certificare recunoscuse că această interdicție constituia singurul mijloc de menținere a coerenței sistemului de certificare și, pe de altă parte, deoarece Comisia însăși a recunoscut, în memoriul său în apărare în cauza T-213/95, complexitatea acestei cauze atât pe plan conceptual, cât și pe planul politicii în domeniul concurenței. În orice caz, într-o decizie anterioară Comisia ar fi acceptat că faptul că ea nu s-a pronunțat niciodată anterior cu privire la un anumit tip de încălcare este un motiv suficient pentru a nu impune amenzi [Decizia 88/501/CEE a Comisiei din 26 iulie 1988 privind o procedură de aplicare a articolelor 85 și 86 din Tratatul CEE (IV/31.043 — Tetra Pak I (licență BTG)) (JO L 272, p. 27, denumită în continuare „Decizia 88/501”)].

234 În ceea ce privește FNK, reclamantele fac trimitere, în măsura în care se contestă tarifele recomandate, la articolul 5 din Regulamentul (CEE) nr. 4087/88 al Comisiei din 30 noiembrie 1988 privind aplicarea articolului 85 alineatul (3) din tratat unor categorii de acorduri de franciză (JO L 359, p. 46, denumit în continuare „Regulamentul nr. 4087/88”) și la articolul 1 alineatul (1) din Regulamentul (CEE) nr. 1534/91 al Consiliului din 31 mai 1991 privind aplicarea articolului 85 alineatul (3) din tratat anumitor categorii de acorduri, decizii și practici concertate în sectorul asigurărilor (JO L 143, p. 1, denumit în continuare „Regulamentul nr. 1534/91”), precum și la Hotărârea Curții din 28 ianuarie 1986, Pronuptia (cauza 161/84, Rec., p. 353), din care ar rezulta că singura aplicare a tarifelor recomandate care au caracter obligatoriu nu ar trebui considerată contrară dreptului comunitar. În măsura în care elaborarea tarifelor de compensare ar putea fi atribuită FNK, aceasta ar fi putut în mod rezonabil ignora faptul că această practică constituia o încălcare a articolului 85 alineatul (1) din tratat, dat fiind că deja Comisia aprobase, în două rânduri, regimuri de compensare identice în sectorul bancar [Decizia 87/103 și Decizia 89/512/CEE a Comisiei din 19 iulie 1989 privind o procedură în temeiul articolului 85 din Tratatul CEE (IV/31.499 — Bănci olandeze) (JO L 253, p. 1)].

235 Comisia reamintește că, în conformitate cu o jurisprudență constantă, pentru ca o încălcare să fie considerată ca fiind comisă cu intenție nu este necesar ca întreprinderea să fi avut cunoștința de încălcarea articolului 85, ci este suficient să nu fi putut ignora faptul că

respectivul comportament avea ca obiect restrângerea concurenței (Hotărârea Curții din 11 iulie 1989, Belasco și alții/Comisia, cauza 246/86, Rec., p. 2117, punctul 41). O asemenea situație ar fi existat în cazul reclamantelor. În ceea ce privește în special FNK, Comisia arată de asemenea că nu poate invoca Hotărârea Pronuptia, menționată anterior, Regulamentele nr. 4087/88 și 1534/91 sau practica decizională a Comisiei în sectorul bancar, care ar face referire la regimurile tarifare libere, în timp ce în prezenta cauză tarifele recomandate și de compensare erau obligatorii și aplicabile clienților.

Aprecierea Tribunalului

236 Rezultă dintr-o jurisprudență constantă că încălcările regulilor de concurență susceptibile să facă obiectul unei sancțiuni sunt cele comise în mod deliberat sau din neglijență și că este suficient, în această privință, ca autorul acestora să nu fi putut ignora faptul că respectivul comportament trebuia să genereze o restrângere a concurenței (a se vedea Hotărârea Tribunalului din 7 iulie 1994, Dunlop Slazenger/Comisia, cauza T-43/92, Rec., p. II-441, punctul 142 și jurisprudența menționată).

237 Argumentele SCK conform cărora aceasta a ignorat faptul că interdicția de închiriere constituia o restrângere a concurenței nu pot fi acceptate. În primul rând, dosarul nu conține niciun document în care Consiliul de Certificare ar fi afirmat că interdicția de închiriere constituia singurul mijloc care permitea îndeplinirea condiției de coerență a sistemului de certificare care figurează la punctul 2.5 din criteriile de omologare ale respectivului consiliu. Raportul final din 22 aprilie 1992 al Consiliului de Certificare la care fac trimitere reclamantele se limitează la a constata că SCK nu mai respectă acest punct după revocarea interdicției de închiriere în urma hotărârii prin ordonanță președințială a instanței naționale fără să fi prevăzut o soluție alternativă [„S-a constatat că SCK, prin executarea hotărârii judecătorești, a abrogat dispoziția în cauză (interdicția de închiriere), însă nu a aprobat încă o altă dispoziție care să poată răspunde obiectivului fundamental: și anume că, atunci când se recurge la macarale de la alte întreprinderi, este cert că macaralele respective îndeplinesc la rândul lor condițiile. Astfel, SCK nu îndeplinește condiția enunțată la punctul 2.5 din criteriile de omologare”].

238 În al doilea rând, recunoașterea de către Comisie a complexității cauzei nu constituie nici ea o justificare a „necunoașterii” de către SCK. Este de neconceput ca SCK să fi putut considera că interdicția de închiriere, care constituie o atingere adusă libertății contractuale a întreprinderilor certificate și care afectează poziția întreprinderilor necertificate, nu era susceptibilă să aibă ca efect o restrângere a concurenței pe piață și să ridice probleme din perspectiva dreptului comunitar al concurenței.

239 În al treilea rând, decizia Comisiei de a nu impune o amendă prin Decizia 88/501 din cauza naturii relativ noi a încălcărilor constatate nu oferă „imunitate” întreprinderilor care comit încălcări care nu au fost sancționate anterior de către Comisie. În cadrul specific al fiecărei cauze pe care Comisia, în exercitarea competenței sale de apreciere, decide cu privire la oportunitatea de a impune o amendă pentru a sancționa încălcarea constatată și a păstra eficiența dreptului concurenței. În această privință, trebuie să se constate că reclamantele nu au putut ignora efectele anticoncurențiale ale unei interdicții de închiriere aplicate în cadrul unui

sistem de certificare care nu era deschis și care nu prevedea acceptarea garanțiilor echivalente oferite de alte sisteme.

240 În ceea ce privește FNK, sistemul tarifelor recomandate și de compensare avea un caracter obligatoriu (a se vedea mai sus punctele 159-164) și acest sistem se referea nu numai la relațiile dintre membrii FNK (tarife de compensare), ci de asemenea la relațiile între aceștia și șefii de lucrări (tarife recomandate). Prin aceste caracteristici, prezenta cauză se distinge în mod fundamental de ipotezele analizate în Hotărârea Pronuptia, menționată anterior, în Regulamentul nr. 4087/88 și în Regulamentul nr. 1534/91, astfel cum a fost pus în aplicare de Regulamentul nr. 3932/92 și în practica decizională a Comisiei în sectorul bancar, la care fac trimitere reclamantele (a se vedea mai sus punctul 234). Trebuie să se adauge că sistemul de tarife recomandate și de compensare urmărea majorarea prețurilor pe piață (a se vedea mai sus punctele 163 și 164). În aceste împrejurări, este exclus ca FNK să fi putut ignora faptul că sistemul său de tarife recomandate și de compensare urma să aibă ca efect restrângerea concurenței.

241 Rezultă că primul motiv trebuie să fie respins.

Al doilea motiv: încălcarea principiului proporționalității

Expunere sumară a argumentelor părților

242 Reclamantele susțin că factorii avansați de Comisie la considerentul 45 din decizia contestată pentru a stabili suma amenzii sunt lipsiți de relevanță. În primul rând, suma amenzii nu este proporțională cu presupusa perturbare a pieței comune a închirierii de macarale. În al doilea rând, Comisia ar presupune în mod eronat că legăturile strânse dintre SCK și FNK care, luate împreună, nu ar reprezenta decât 40 % din întreprinderile active pe piață și, prin urmare, nu ar ocupa o parte importantă din piața de închirieri de macarale. În cele din urmă, FNK ar fi menținut în mod voluntar situația rezultată din executarea Ordonanței din 11 februarie 1992, în pofida anulării acesteia în apel la 9 iulie 1992. O astfel de atitudine, care ar fi justificat ca nicio amendă să nu fie impusă [Decizia 79/934/CEE a Comisiei din 5 septembrie 1979 privind o procedură în aplicarea articolului 85 din Tratatul CEE (IV/29.021 — BP Kemi — DDSF) (JO L 286, p. 32)] ar constitui în orice caz un motiv suficient pentru o reducere substanțială a amenzii.

243 Mai mult, sumele amenzilor ar fi fost exorbitate, întrucât FNK și SCK nu dispuneau de mijloace financiare pentru a le achita. În cazul SCK, durata scurtă a încălcării [Decizia 75/75/CEE a Comisiei din 19 decembrie 1974 privind o procedură în aplicarea articolului 86 din Tratatul CEE (IV/28.851 — General Motors Continental) (JO L 29, p. 14)], precum și faptul că niciodată Comisia nu menționase aplicarea regulilor de concurență la sistemele de certificare (Hotărârea Curții din 3 iulie 1991, AKZO/Comisia, cauza C-62/86, Rec., p. I-3359, punctul 163) ar constitui circumstanțe atenuante care justifică o reducere a amenzii impuse. În cazul FNK, Comisia nu ar fi avut dreptul să ia în considerare cifrele de afaceri ale membrilor FNK pentru a stabili amenda, întrucât decizia contestată era adresată asociației și nu membrilor

individuali. În final, depășirea de către Comisie, în cursul procedurii administrative, prin încălcarea articolului 6 din CEDO, a termenului rezonabil pentru a lua o decizie ar trebui să conducă la o reducere a amenzii impuse.

244 În observațiile lor cu privire la memoriul în intervenție, reclamantele fac trimitere de asemenea la Decizia 96/438/CE a Comisiei din 5 iunie 1996 privind o procedură în aplicarea articolului 85 din Tratatul CE (IV/34.983 — FENEX) (JO L 181, p. 28, denumită în continuare „Decizia 96/438”), în care Comisia nu a impus decât o amendă de 1000 ECU, cu toate că încălcarea sancționată ar fi avut caracteristici comparabile cu cele ale presupusei încălcări comise de către FNK.

245 Comisia răspunde că reclamantele nu ar putea pretinde că o perturbare a pieței comunitare nu a avut loc. Cele două reclamante, luate împreună, ar ocupa o parte importantă a pieței olandeze. Sistemul de tarife recomandate și de compensare ar fi existat de mai mult de zece ani în momentul în care FNK a pus capăt acestuia în urma ordonanței președințiale a președintelui Arrondissementsrechtbank te Utrecht din 11 februarie 1992. În ceea ce privește suma amenzilor, aceasta nu ar fi exorbitantă, întrucât cifra de afaceri a membrilor respectivi ai reclamantelor s-ar ridica la mai mult de 200 de milioane ECU. Acesta ar ține cont de durata relativ scurtă a încălcării în cazul SCK. În final, nu s-ar fi comis nicio încălcare a articolului 6 din CEDO.

Aprecierea Tribunalului

246 Potrivit unei jurisprudențe constante, suma amenzii trebuie stabilită în funcție de împrejurările încălcării și de gravitatea încălcării, iar aprecierea gravității încălcării în sensul stabilirii sumei amenzii trebuie efectuată ținând seama în special de natura restrângerii concurenței (a se vedea Hotărârea Tribunalului din 14 iulie 1994, Parker Pen/Comisia, cauza T-77/92, Rec., p. II-549, punctul 92).

247 La considerentul 45 din decizia contestată, Comisia a evaluat gravitatea încălcărilor în vederea stabilirii sumei amenzilor care trebuie impuse reclamantelor. Ea a considerat mai întâi că sistemul de tarife al FNK și interdicția de închiriere a SCK „controlează sau limitează piața olandeză de închiriere de macarale în mod artificial și, în consecință, denaturează piața comună a închirierii de macarale”. În continuare, aceasta a ținut seama de faptul că reclamantele „care au legături strânse între ele, conțin un număr mare de întreprinderi care ocupă împreună o parte importantă a pieței de închiriere de macarale” și că „ele nu au renunțat la aplicarea acestor limitări decât după un ordin judiciar în acest sens”.

248 Întrucât relevanța acestor elemente de apreciere a gravității încălcărilor nu poate face obiectul niciunei îndoieli, trebuie să se examineze exactitatea constatărilor corespunzătoare.

249 S-a arătat deja că interdicția de închiriere a SCK și sistemul de tarife recomandate și de compensare al FNK încălcau articolul 85 alineatul (1) din tratat. Este necesar să se reamintească că, în această privință, interdicția de închiriere legată de un sistem de certificare

care nu era complet deschis și care nu prevedea acceptarea unor garanții echivalente de la alte sisteme, limita posibilitățile concurențiale ale întreprinderilor care nu erau certificate și în special ale întreprinderilor care nu erau olandeze. De altfel, sistemul de tarife al FNK limita în mod substanțial concurența între membrii acestei asociații. Practicile contestate ale FNK și ale SCK au perturbat deci considerabil piața comună de închiriere de macarale. În ceea ce privește legăturile între FNK și SCK, reclamantele însele afirmă în cererea lor că „că există aproape la fel de multe întreprinderi afiliate la FNK, cât și la SCK și că este vorba în mare parte de aceleași”. De asemenea, Comisia nu a comis o eroare prin faptul că a considerat că membrii FNK și întreprinderile certificate de SCK reprezintă o parte importantă din piața închirierilor de macarale. Comisia a considerat în decizia contestată că FNK și SCK ar reprezenta 78 % sau 51 % din piața olandeză de închiriere de macarale (considerentul 6). Cifra de 51 % fusese pe de altă parte avansată chiar de reclamante în cursul procedurii administrative. Astfel, la punctul 26 din răspunsul lor la comunicarea obiecțiilor din 21 octombrie 1994, reclamantele, contestând cifra de 75 % avansată de Comisie, afirmaseră că membrii FNK dețineau împreună, la 31 decembrie 1993, 1 544 de macarale mobile dintr-un total de aproximativ 3 000 de macarale mobile în sectorul închirierii de macarale și anume o cotă de piață de 51 %. În aceste condiții, trebuie respins argumentul reclamantelor conform căruia FNK și SCK, care regroupează în esență aceleași întreprinderi, nu ar ocupa „decât” 40 % din piața olandeză a închirierilor de macarale. În orice caz, o cotă din piața de 40 % reprezintă o parte importantă din piața olandeză a închirierilor de macarale. Mai mult, FNK nu ar putea pretinde, pentru a obține o anulare sau o reduce a amenzii, că a menținut situația rezultată din executarea Ordonanței din 11 februarie 1992, în pofida casării în apel la 9 iulie 1992. Întrucât amenda nu acoperă decât perioada până la 6 februarie 1992 (considerentul 46 din decizia contestată), faptul că FNK nu a aplicat sistemul său de tarife recomandate și de compensare după 11 februarie 1992 nu este, astfel, relevant pentru a evalua gravitatea unei încălcări pentru perioada anterioară datei de 6 februarie 1992.

250 Fiind vorba de un motiv întemeiat pe o încălcare a articolului 6 alineatul (1) din CEDO, trebuie reamintit faptul că nu este fondat (a se vedea mai sus punctele 53-70). Prin urmare, nu se poate accepta argumentul care urmărește să obțină o reducere a amenzii având în vedere presupusa încălcare a principiului unui termen rezonabil.

251 Reclamantele nu și-ar putea întemeia argumentele nici pe Decizia 96/438. Reiese din această decizie că tarifele propuse de FENEX erau tarife pur indicative. Prin urmare, nu era vorba de un regim de tarife care, precum în prezenta cauză, să fie impus membrilor asociației în temeiul unei obligații de respectare a tarifelor acceptabile (a se vedea mai sus punctele 159-164). De altfel, este cunoscut faptul că, spre deosebire de FNK (Ordonanța președințială din 11 februarie 1992 a președintelui l'Arrondissementsrechtbank te Utrecht; a se vedea mai sus punctul 8), FENEX nu a fost obligată de o instanță națională sau de o altă autoritate publică să pună capăt practicilor sale de difuzare a tarifelor. Mai mult, FENEX încetase deja voluntar transmiterea tarifelor recomandate anterior deciziei Comisiei de a deschide din oficiu, și nu în urma unei plângeri, o procedură împotriva ei.

252 În ceea ce privește presupusa încălcare a principiului proporționalității cu privire la suma amenzilor apreciată în raport cu mijloacele financiare ale reclamantelor, trebuie reamintit că, în conformitate cu o jurisprudență constantă, utilizarea termenului generic de „încălcare” a

articolului 15 alineatul (2) din Regulamentul nr. 17, în măsura în care acesta se referă fără diferențe la practicile concertate și la deciziile asocierilor de întreprinderi, arată că plafoanele prevăzute de această dispoziție se aplică în același mod acordurilor și practicilor concertate, precum și deciziilor asocierilor de întreprinderi. Rezultă că plafonul de 10 % din cifra de afaceri trebuie calculat în raport cu cifra de afaceri realizată de fiecare din întreprinderile care sunt parte la acordurile și practicile concertate menționate și, împreună, de întreprinderile membre ale asocierilor menționate între întreprinderi, cel puțin atunci când, în temeiul normelor interne, asocierea poate angaja responsabilitatea membrilor săi. Caracterul întemeiat al acestei analize este coroborat de faptul că influența care a putut fi exercitată pe piață de o asociere de întreprinderi nu depinde de propria „cifră de afaceri” a acesteia, care nu relevă nici dimensiunea, nici puterea economică a acesteia, ci, în realitate, cifra de afaceri a membrilor săi care constituie o indicație a dimensiunii sale și a puterii sale economice (Hotărârea CB și Europay/Comisia, menționată anterior, punctele 136 și 137 și Hotărârea SPO și alții/Comisia, menționată anterior, punctul 385).

253 În prezenta cauză, nu se contestă faptul că FNK este o asociere de întreprinderi (punctul 8 din notificarea de la FNK). De altfel, în temeiul articolului 6 din statutul său, asocierea poate angaja răspunderea membrilor săi. Prin urmare, reclamantele nu ar putea pretinde că, pentru a stabili suma amenzii care trebuie impuse acestei asocieri, Comisia nu ar fi avut dreptul să ia în considerare cifra de afaceri a membrilor FNK.

254 Cu toate acestea, în ceea ce privește amenda impusă SCK, trebuie să se constate că SCK a fost calificată în mod corect de către Comisie drept întreprindere și nu drept asociere de întreprinderi în decizia sa contestată (considerentul 17). În aceste împrejurări, Comisia nu avea dreptul să ia în considerare cifra de afaceri a întreprinderilor certificate pentru a justifica suma amenzii. Rezultă din situația financiară anuală a SCK din 1994 că cifra sa de afaceri se ridica la 608 231 HFL, și anume echivalentul a aproximativ 288 750 ECU. Chiar dacă plafonul de la articolul 15 alineatul (2) litera (a) din Regulamentul nr. 17 a fost respectat de către Comisie, reiese că amenda de 300 000 ECU impusă SCK, care depășește totalul cifrei de afaceri realizată de aceasta în cursul anului precedent adoptării deciziei contestate, este disproporționată.

255 În aceste împrejurări, Tribunalul consideră, în exercitarea competenței sale de fond, că se justifică reducerea sumei acestei amenzi la 100 000 ECU.

Al treilea motiv: încălcarea articolului 190 din tratat

Expunere sumară a argumentelor părților

256 Reclamantele susțin că suma amenzii a fost motivată incomplet de către Comisie (Hotărârea Curții din 15 iulie 1970, Boehringer Mannheim/Comisia, cauza 45/69, Rec., p. 769, 811, Hotărârea Curții din 16 decembrie 1975, Suiker Unie și alții/Comisia, cauzele conexe 40/73-48/73, 50/73, 54/73, 55/73, 56/73, 111/73, 113/73 și 114/73, Rec., p. 1663, punctul 612 și Hotărârea Curții din 7 iunie 1983, Musique Diffusion française și alții/Comisia, cauzele conexe 100/80, 101/80, 102/80 și 103/80, Rec., p. 1825, punctul 120).

257 Comisia face trimitere la considerentele 45 și 46 din decizia contestată.

Aprecierea Tribunalului

258 Trebuie reamintit faptul că obligația de motivare a deciziilor care cauzează prejudicii are ca obiect furnizarea de indicații necesare persoanelor interesate pentru a stabili dacă acestea sunt sau nu întemeiate și de a permite instanței să își exercite controlul asupra legalității acestor decizii (a se vedea jurisprudența menționată la punctul 226 de mai sus și Hotărârea Tribunalului din 6 aprilie 1995, Martinelli/Comisia, cauza T-150/89, Rec., p. II-1165, punctul 65).

259 La considerentul 44 din decizia contestată, Comisia a considerat că reclamantele nu puteau ignora faptul că practicile comerciale incriminate aveau ca obiect sau cel puțin ca efect restrângerea concurenței. La considerentele 45 și 46, Comisia a evaluat gravitatea și respectiv durata încălcărilor în vederea stabilirii sumei amenzii care trebuie impusă reclamantelor. Aceste ultime două puncte au oferit reclamantelor indicațiile necesare pentru a stabili dacă amenzile care le-au fost impuse erau sau nu justificate și permit Tribunalului să își exercite controlul în ceea ce privește legalitatea.

260 În consecință, al treilea motiv nu poate fi acceptat.

261 Din considerentele precedente rezultă că concluziile privind anularea amenzilor trebuie respinse, iar suma amenzii impuse SCK trebuie doar să fie redusă.

Cu privire la cheltuielile de judecată

262 În conformitate cu articolul 87 alineatul (2) din Regulamentul de procedură, partea care cade în pretenții este obligată, la cerere, la plata cheltuielilor de judecată. Totuși, în conformitate cu alineatul (3) de la același articol, în cazul în care părțile cad în pretenții cu privire la unul sau mai multe capete de cerere, Tribunalul poate să repartizeze cheltuielile de judecată sau poate decide ca fiecare parte să suporte propriile cheltuieli. În prezenta cauză, reclamantele au căzut în totalitatea pretențiilor lor în cauza T-213/95, în pretențiile lor principale și în fond în pretențiile lor subsidiare în cauza T-18/96. În aceste condiții, nu trebuie să se aplice articolul 87 alineatul (3) din Regulamentul de procedură. Prin urmare, reclamantele vor fi obligate la plata cheltuielilor de judecată ale pârâtei, inclusiv cele legate de procedura ordonanței președințiale. În plus, ele vor suporta cheltuielile de judecată ale intervenientelor.

Pentru aceste motive,

TRIBUNALUL (Camera a patra extinsă)

declară și hotărăște:

1) Conexează cauzele T-213/95 și T-18/96 în vederea pronunțării hotărârii.

2) Reduce la 100 000 ECU suma amenzii impuse Stichting Certificatie Kraanverhuurbedrijf la articolul 5 alineatul (2) din Decizia 95/551/CE a Comisiei din 29 noiembrie 1995 privind o procedură de aplicare a articolului 85 din Tratatul CE (IV/34.179, 34.202, 34.216 — Stichting Certificatie Kraanverhuurbedrijf și Federatie van Nederlandse Kraanverhuurbedrijven).

3) Respinge acțiunea pentru celelalte capete de cerere.

4) Reclamantele suportă propriile cheltuieli de judecată și cheltuielile de judecată efectuate de către Comisie, inclusiv cele referitoare la procedurile ordonanței președințiale. Ele suportă și cheltuielile de judecată ale intervenientelor.

Lenaerts

Lindh

Azizi

Cooke

Jaeger

Pronunțată în ședință publică la Luxemburg, la 22 octombrie 1997.

Grefier
H. Jung

Președinte
P. Lindh